

VYDAVATEL / PUBLISHER: AMBIS vysoká škola, a.s.

Lindnerova 575/1, Libeň, 180 00 Praha 8

IČ: 61858307

REDAKCE / EDITORIAL OFFICE

ŠÉFREDAKTOR / EDITOR IN CHIEF: **František Pavelka** (frantisek.pavelka@ambis.cz)

EDITOR ANGLICKÉ VERZE / ENGLISH EDITOR: **Markéta Pokorná** (marpok@gmail.com)

VÝKONNÝ REDAKTOR / EXECUTIVE EDITOR: **Olga Puldová** (sehs@sehs.cz)

REDAKČNÍ RADA / EDITORIAL BOARD

ČLENOVÉ REDAKČNÍ RADY / MEMBERS OF EDITORIAL BOARD:

John Anchor — University of Huddersfield, GB

Hana Březinová — Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, CZ

Fabian Christandl — Fresenius of Applied Sciences Cologne, DE

Jan Čadil — Unicorn College, CZ

Ludmila Čírtková — Policejní akademie České republiky v Praze, CZ

Lukáš Herout — Česká zemědělská univerzita v Praze, CZ

Pavel Janíčko — AMBIS vysoká škola, a. s.

Jozef Klučka — Žilinská univerzita v Žilině, SK

Vojtěch Krebs — Vysoká škola ekonomická v Praze, CZ

Milan Křápek — Vysoké učení technické v Brně, CZ

Václav Kupec — Vysoká škola finanční a správní, CZ

Veronika Linhartová — AMBIS vysoká škola, CZ

Václav Liška — České vysoké učení technické v Praze, CZ

Jan Lojda — Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích, CZ

Ivan Malý — Masarykova univerzita, CZ

Ingrid Matoušková — Škoda auto vysoká škola Mladá Boleslav, CZ

Juraj Nemec — Masarykova univerzita, CZ

Ladislav Průša — Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Praha, CZ

Milan Jan Půček — AMBIS vysoká škola, a. s.

Renata Skýpalová — AMBIS vysoká škola, CZ

Slavomíra Svátková — Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, CZ

Ivo Svoboda — AMBIS vysoká škola, CZ

Jarygina Irina Zotovna — Finanční univerzita Moskva, RU

Přebírání materiálů je povoleno s prokazatelným souhlasem autora a redakční rady.

Reproduction of articles is subject to explicit prior consent of the author and the Editorial Board.

GRAFICKÁ ÚPRAVA A SAZBA / LAYOUT AND TYPESETTING: **Leona Kubišová** (leona.kubisova@seznam.cz)

REGISTRAČNÍ ČÍSLO / EVIDENCE NUMBER: MK ČR E 19842

ISSN ONLINE VERZE / ISSN OF THE ONLINE VERSION: ISNN 1804-6800

URL: www.sehs.cz

PERIODICITA / PERIODICITY: Bianually

Vyšlo v Praze v červnu 2023. / Published in Prague on June 2023.

OBSAH ČÍSLA

EDITORIAL

FRANTIŠEK PAVELKA 2

ODBORNÉ STATĚ / SCIENTIFIC ARTICLES

RADKA ŠPERKOVÁ, RENATA SKÝPALOVÁ 5

Case study: Promoting competitiveness of MSMEs in the winemaking sector using a space matrix and CSR principles with emphasis on Generation Y

JANA MARKOVÁ 35

Změna pravidel pro vstup do eurozóny

Change in the rules for entry into the EURO zone

RADKA ŠPERKOVÁ, RENATA SKÝPALOVÁ, MILAN JAN PŮČEK 51

Manažerské přístupy k plnění cílů vyplývajících z green dealu
v České republice – bibliometrická analýza

Managerial approaches to the achieving the green deals goals
in the Czech Republic – bibliometric analysis

RECENZE/REVIEWS

BIANKA FRANCISTYOVÁ 81

Slovenský mediálny priemysel

Slovak media industry

EDITORIAL

Vážení a milí čtenáři,

Letní okurková sezóna je přede dveřmi. Mimo jiné i proto vám předkládáme, jak je obvyklé v tomto období, první číslo Socioekonomických a Humanitních Studií letošního roku 2023. Doufáme, že Vás při zaslouženém odpočinku pobaví.

Jak je již tradicí, i toto číslo je věnováno různým, a jak se vyjádřili i recenzenti, aktuálním tématům. Určitě vás zaujme stať věnovaná problematice zlepšení konkurenceschopnosti malých a středních vinařských podniků. Stranou pozornosti čtenáře určitě nezůstanou ani otázky Green Dealu, kterému se nevyhneme. Zajímavá může být i stať o podmínkách vstupu do Eurozóny, po kterém tak dlouho řada našich exportérů touží. A recenze knihy Slovenský mediálny priemysel možná pomůže k lepší orientaci ve společenském dění na Slovensku.

Určitě jste si vážení čtenáři povšimli, jak se během času začala měnit struktura autorů. Nastupují mladší, někdy i méně otitulovaní, za to progresivnější a odvážnější. Dohodli jsme se v těchto souvislostech s vedením AMBIS, VYSOKÉ ŠKOLY, a.s., že šéfredaktování předám. V mých 83+ si to zasloužím já i časopis.

Příjemné léto se SEHS!

*Doc. Ing. František Pavelka, CSc.
šéfredaktor*

Esteemed Readers,

The slow news season is upon us. This is one of the reasons why we present to you, as usual, the first issue of the Socio-Economic and Humanities Studies of the year 2023. We hope it will entertain you during a well deserved time of rest.

*As usual, this issue is dedicated to very different and, also according to the reviewers, very topical subjects. An article on how to improve competitiveness of small and medium-sized vineries will surely catch your attention. Questions surrounding the Green Deal, an environmental initiative that we will have to implement, will also be of interest to the readers. Yet another attractive topic is the conditions for joining the eurozone, which is something many Czech exporters have been calling for for a long time. A review of a book called *Slovenský mediálny priemysel* (Slovak Media Industry) may help readers better understand the events taking place in Slovak society.*

Dear readers, you have surely noticed that the structure of authors has been changing over time. We have welcomed many young authors who may not have achieved the highest academic ranks yet but who are bolder and more progressive. On a similar note, we have agreed with the management of AMBIS, VYSOKÁ ŠKOLA, a.s. that I will step down as editor in chief. Since I have already turned 83, I am sure it is a good decision for me as well as for our journal.

I wish you a very pleasant summer with SEHS!

*Doc. Ing. František Pavelka, CSc.
Editor-in-Chief*

CASE STUDY: PROMOTING COMPETITIVENESS OF MSMEs IN THE WINEMAKING SECTOR USING A SPACE MATRIX AND CSR PRINCIPLES WITH EMPHASIS ON GENERATION Y

Radka Šperková
Renata Skýpalová

ABSTRACT

This paper examines the wine-producing businesses' competitive positioning. Its main aim, based on a case study, is to propose recommendations on how to consolidate their market position, yield long-term profits and boost competitiveness, taking into account the current labour market conditions. The ensuing recommendations for the two selected wineries are based on an analysis of the external and internal environment and competition mapping of the wine industry. The micro-enterprise (D) should pursue conservative strategies, i.e., market penetration, concentric diversification and cost minimization. The medium-sized company (C) is advised to adopt aggressive strategies such as new product development, diversification and backward, forward, or horizontal integration. The need to implement CSR policies has also been proved. According to the survey conducted, Generation Y respondents expect activities in the fields of work-life balance, above-standard health and safety care and environmental protection.

Key words: SPACE matrix, wine sector, strategy, MSMEs, Generation Y, corporate social responsibility.

JEL classification: M110, M120

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá odvětvím vinařství a jejím hlavním cílem je formulovat doporučení zaměřená na udržení se na trhu, dlouhodobé dosahování zisku a posilování konkurenční pozice. Výsledná doporučení vychází z analýz vnějšího a vnitřního prostředí a kompletního zmapování konkurence v odvětví. Na základě výsledků byly navrženy doporučení pro dva stávající podniky v odvětví. Mikropodnik (podnik D) by se měl soustředit na realizaci konzervativních strategií, mezi něž patří penetrace na trh, koncentrická diverzifikace a minimalizace nákladů, zatímco středně velký podnik (podnik C) na realizaci agresivních strategií, jako je vývoj nových výrobků, diverzifikace, zpětná, dopředná nebo horizontální integrace. Aby mohly podniky rozšiřovat svůj potenciál a zvyšovat svoji konkurenceschopnost, je v odvětví vinařství vhodná implementace nástrojů CSR. Na základě provedeného průzkumu respondenti z generace Y očekávají v oblasti odpovědného chování podniků (CSR) především aktivity spadající do oblasti Work-life balance, péči nad rámec zákonem stanovených požadavků, ochranu životního prostředí.

Klíčová slova: *Maticice SPACE, odvětví vinařství, strategie, malé a střední podniky, generace Y, společenská odpovědnost*

JEL klasifikace: *M110, M120*

INTRODUCTION

The current market environment is evolving dynamically in response to changing conditions. It is rather difficult for wine businesses to set long-term goals achievable under circumstances that are hard to predict. A sustainable development strategy in the long run is thus necessary in order to unite the efforts to achieve prosperity and competitiveness (Hejmalová, Šperková, 2014).

A firm's competitiveness depends on its ability to meet current economic, social and environmental challenges. There are 1.28 million small and medium-sized companies (SMEs) with up to 250 employees in the Czech Republic, of which almost one million are family businesses (Petr, 2020). In the European Union, SMEs account for 58% of GDP on average. In the Czech Republic, it is approximately 40% and the ratio is increasing steadily. In addition, these companies represent more than half of total Czech exports (Bureš, 2017). As for the wine industry, there are about 700 registered wine producers in 384 winemaking villages and towns. A total of 18.4 thousand grapevine growers are registered in the Czech Republic (Kozelský, 2021).

A key factor in the competitiveness of wine companies is the specialist skills

and qualifications of staff affecting the quality of output. Employers are supposed to be aware of the requirements and expectations of these professionals, being able to devise effective workforce management strategies, principles and procedures (see Šafránková et al., 2020). Due to demographic and other external factors, there is a shortage of these specialists and their recruitment is becoming increasingly difficult (Petr, 2020). Moreover, with the issues of sustainability and corporate social responsibility (CSR) currently resonating throughout society, firms have to keep pace with the demands of their customers and staff. With ever-increasing demands, both customers and employees expect employers to meet their obligations even beyond legal requirements (cf. Latif, Ong, Meero, Abdul Rahman, Ali, 2022). CSR activities work differently in different types of crises, having proved successful during the COVID-19 pandemic not only for companies, but for society as a whole (Qiu, Jiang, Liu, Chen, Yuan, 2021). In a pandemic, organizations should ask themselves three basic questions – how they can benefit the general public, how they can protect their employees and customers and which of their philanthropic activities might be socially beneficial (see Mahmud, Ding, Hasan, 2021).

Recruiting young skilled labour has become a highly competitive challenge. Current applicants are different from previous generations. Standard promises such as fast career advancement are no longer effective. According to a survey conducted by Deloitte (2020), the value orientation of the company, including the implementation of socially responsible activities, has become an important criterion for the generation of so-called millennials (Generation Y). They are the largest reservoir of labour today; its share will have increased to 75% by 2025 (Diskienė, Stankevičienė, Jurgaitytė, 2017). As the current multi-generational workforce (with a predominance of Generation Y) has brought more complexity to the workplace, efficient management of both new and older staff places higher demands on employers (cf. Haski-Leventhal, 2018). Understanding generational differences is thus an important prerequisite for increasing employee productivity, introducing innovations and applying CSR in companies (Ashraf, 2018).

The aim of the present study is to make recommendations for businesses operating in the wine industry sector in the Czech Republic, focusing on stabilizing the market position and raising competitiveness and long-term profitability with

respect to the current situation on the labour market. Using the principles of human resources management, a SPACE matrix is applied in the analysis and its strategic usability and suitability for winemaking businesses are verified.

1 LITERATURE REVIEW

A winery carries out the processing of grapes, crushes, mash or wines allowed by technology for wine for optimal quality, which can be put into circulation after the corresponding classification and designation. A winemaker is a vine grower and at the same time a wine producer, or just a wine producer if they buy grapes from a vineyard and only deal with their processing (Koráb et al., 2021). A total of 18.4 thousand wine growers were registered in the Czech Republic in 2022 but not all of them are also winemakers and registered wineries (Janšto, 2022).

In the Czech Republic, approximately 700 registered wineries currently process wine, ranging from medium-sized companies to small family businesses and hundreds of micro-enterprises, i.e., small private winemakers (Novák, 2019; Janšto, 2022). There is only one company on the market that can be classified as a large company according to the above methodology, namely Bohemia Sekt, s.r.o. This company is also one of the most important vine growers and at the same time it is the largest processor of grapes in the Czech Republic. It also has the largest market share of 34.45% (Kostovčík, Šrédl, Hommerová, 2019). According to Koráb et al. (2021), within the wine sector, there are many companies that may have different or similar interests, and each can do business on a different basis.

In order to facilitate the understanding of the relative position of an organization between the level of an individual enterprise and the industry, these companies can be clustered into strategic competitive groups based on their similarity, which Blažková & Havlínová did on the basis of market shares and total sales (2016). They thus divided the enterprises operating in the wine sector into 6 competing groups. The first 5 competing groups include a total of 18 companies with the highest market share, which together have a market share of more than 60%. Although these companies have significant strategic and size differences between them, their main objective is to maintain their market position in the long term. According to Králiková & Kubát (2020) and Šperková & Skýpalová (2020), their business and development strategy is aimed at creating a strong and effective-

ly managed company with high-quality production and a powerful system of marketing and distribution leading to strengthening customer loyalty. Based on these common elements, in order to meet the goal of work, it is possible to include enterprises from group 1–5 in the common superset of the largest firms on the market.

Blažková & Havlínová (2016) and Janšto (2022) include the smallest companies with a small market share and low sales in the last, sixth group; they are at the same time characterized by an individual market share of less than 0.20%. It is the most comprehensive group in terms of the number of companies, with an overall market share of less than 40%. These companies do not have sufficient financial background to penetrate regional markets and therefore focus only on local markets, or even on selected customer segments (Koráb et al., 2021).

The creation of strategic alternatives is a demanding process that is based on the analysis of the external environment as well as on intuitive development forecasts. A few tools are available to identify general strategies that are subsequently incorporated in situation-specific plans (Ateke, Didia, 2017), the Strategic Position and Action Evaluation (SPACE) matrix being one of them. It is based on four input dimensions – financial strength, competitive advantage, environment stability and industry strength (see Farajian, Mohammadi, Bigham, Shamsfakhr, 2019).

The Czech Republic is currently making up the deficit in social responsibility caused by 40 years of communist dictatorship (Przytula et al., 2019). According to Skácelík (2010), the current situation in CSR in the Czech Republic can be described as a “phase of awakening”, when the topic of CSR becomes part of public awareness and general discussions, and when companies are increasingly aware not only of the fact that there is such a thing as CSR, but also that it is useful and absolutely necessary for successful future progress (Skácelík 2010). Kašparová & Kunz (2013) believe that “social responsibility is no longer the domain of foreign companies in the Czech Republic, but that Czech companies are also trying to implement CSR into their corporate culture” (Kašparová & Kunz, 2013). Well-designed social responsibility (CSR) programmes can significantly improve relations between SME stakeholders (Rozsa et al., 2021). Vrabcová & Urbancová (2021) conducted a survey among Czech agricultural enterprises on the topic

of identifying the approaches of Czech agricultural companies to promoting the concept of sustainable development according to CSR principles. The conclusions of their study state that key approaches to promoting the concept of sustainable development include an emphasis on the process approach, the performance of non-financial corporations and sector stability. The basic factors of competitiveness are good relations with stakeholders and the implementation of an integrated management system. A study aimed at identifying the approaches of Czech business entities to promoting the concept of social responsibility (Maci et al., 2021) shows that 41.3% of respondents focus on the evaluation of processes and projects in terms of their economic, environmental and social aspects and impacts, while the approach of business entities to promoting the concept of social responsibility is not influenced by the sector, size, type or ownership.

The interpretation of SPACE matrix results is based on the evaluation of the situation in the given sector (Todorov, Akbar, 2019). Therefore, emphasis is placed on the process of strategy creation itself, the very selection of key factors indicating the future direction of the company (cf. Elezaj, 2017). Obviously, the SPACE matrix requires a considerable amount of input information while its output may seem too simplistic. However, the exact location of a company's vector can accurately show its position, allowing for the strategies to be adjusted to match the actual placement of the vector, i.e., the real situation of the company (Vincent, Darlington, Ugwuegbu, 2019).

The final formulation of strategies is largely influenced by changes in employee behaviour and requirements. In line with the demographics and the need for skilled staff, baby boomers and Generation X are gradually being replaced by millennials whose requirements are different, insisting predominantly on work-life balance (Zhang, 2016). Satisfied employees are more likely to become ambassadors of the company brand involved in its communication towards the labour market (Skýpalová et al., 2021).

Work-life balance has become a trend among new job seekers who prioritize their private life more than their predecessors. The so-called New Work Approach for the global and digital age focuses on the concepts of free and private time, such as a holiday without email (even for managers), post-work regulations,

overtime restrictions or the culture of presenteeism (Doyé, 2016). Directives of the EU Parliament and the EU Council emphasize work-life balance for parents facilitating mothers' return to work (see EU Parliament and Council Directives 2019/1158, 2019).

Human resources departments and corporate HR staff play an important role in implementing the CSR strategy. HR tools help integrate it into the organization and create a management system that contributes to maintaining the company's performance (Gordon, Nelke, 2017). HR management facilitates the cultivation of skills, motivation, values and trust needed for long-term profitability and sustainable health of the organization (Macky, Twenge & Campbell, 2008). The goals of long-term HR management include the equal treatment, development and well-being of employees, and support for environmentally friendly business operations. In this sense, the persistently high psychological burden in the workplace and wage discrimination of women as well as their permanent under-representation in management positions are not acceptable anymore (cf. Cohen, 2017).

HR departments ensure that social responsibility becomes a factor in the successful fulfilment of business objectives (García-Sánchez et al. 2020). Experience indicates that companies integrating CSR activities into their daily workings significantly increase employee satisfaction and loyalty and succeed in attracting quality candidates. CSR proves to be of particular importance for Generation Y, as young people prefer truly responsible employers whose products are sustainable (Wey Smola, Sutton, 2002). Involvement in CSR projects therefore has a significant positive impact on the recruitment and retention of employees, which is duly understood by prudent HR professionals. They avoid incorrect communication which can give a false impression that the aim of CSR activities is only to make money for the company. This prevents the consequent damage to the company's image and reputation in the labour market (Latif, Ong, Meero, Abdul Rahman, Ali, 2022).

The EU Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD, 2021) eliminates the inconsistent interpretation of CSR principles, setting clear rules for environmental, social and corporate governance (ESG) reporting. For companies with more than 250 employees whose turnover and assets exceed 40 and 20 milli-

on euros, respectively, the ESG report are mandatory from 2023, meeting at least two out of three conditions. If CSRD is gradually applied across all companies, being continuously expanded and modified, it will mark a milestone in the CSR implementation (Popkova, DeLo, Sergi, 2021).

2 METHODS

The creation of strategic alternatives is a demanding process with regard to the current structure of the winemaking sector in the Czech Republic and the competitive position of individual winemaking enterprises. Given the wine market structure and strategic group analysis according to Blažková & Havlínová (2016), the paper focuses on the selected representatives of two types of establishments whose core business is wine production (enterprise C and enterprise D).

Also, a questionnaire survey of corporate social responsibility awareness was carried out. In the first phase, structured interviews with managers were conducted in May and June 2021, focusing on CSR activities developing human capital in both enterprises. In the second phase between August and November 2021, representatives of Generation Y were interviewed via social networks. Respondents answered two closed questions. The first one concerned the knowledge of the CSR concept, in the second, the participants chose from nine CSR activities those that, in their view, affect the decision about their future employer (any number of activities could be marked). A total of 317 Generation Y respondents took part in the survey.

The term “Generation Y” was coined in the journal *Advertising Age*. This marketing trade magazine has been credited with first using the term in an editorial in August 1993, as a way to distinguish the group from Generation X (*Advertising Age*, 1993). Generation Y, also called the Millennium generation as they were born between 1980 and 1995, pursues status and prestige consumption lifestyles, which significantly shapes their consumption behaviour in all areas, including organic products (Perito, Coderoni and Russo, 2020).

Dependency analysis and combined classification were used to process statistical data. The obtained information made it possible to verify whether the CSR activities offered are in compliance with the needs of potential job seekers.

Two research questions were identified:

- Research question 1: What CSR activities are pursued by the monitored companies?
- Research question 2: Are the offered CSR activities in accordance with the needs of potential Generation Y job applicants?

The research was carried out by the authors of the article. Respondents were approached through social networks. Questionnaires were filled by respondents in electronic form. Dependency analysis and combined sorting were used to process statistical data. To answer the above questions, the method of comparing data obtained from the questionnaire survey, professional literature and the press was utilized. Since the data gathered from the latter sources are often of a theoretical nature, sometimes not corresponding to the current situation in the companies and on the labour market, more current websites were consulted. All sources employed are listed below in the literature references.

Having been further examined and evaluated, the collected data along with the outcomes of external environment analysis of the wine sector form the input of particular SPACE matrix dimensions, i.e., financial strength (FS), competitive advantage (CA), environment stability (ES) and industry strength (IS). Subsequently, the position of enterprises C and D within the matrix was determined and individual direction vectors were calculated, indicating the type of recommended strategies.

3 RESULTS

3.1 SELECTED ENTERPRISES

Given the wine market structure and strategic group analysis according to Blažková & Havlínová (2016), the paper focuses on enterprise C and enterprise D. At the request of their owners and management executives, the real names of the enterprises are replaced by the letters C and D.

Enterprise C

It is a company with a long tradition of wine production operating on the market since the early 1990s. It has approximately 70 employees, its annual turnover is around CZK 300m (i.e., ca. EUR 12m), the annual production amounting to about 4m bottles. The headquarters is in one of the wine-growing regions of the Czech Republic. The company offers a wide range of quality, varietal and blended wines as well as sparkling wines. The products are distributed throughout the Czech Republic and abroad (exports reaching a maximum of 2%) through retail chains, restaurants, hotels, wine shops and bars. The company has sufficient financial capital to implement marketing strategies with a nationwide impact, focusing on wine tasting, product differentiation, visual appeal, e-commerce, website design and sponsorship. The company is one of the ten largest wine producers in the Czech Republic and in terms of the above parameters belongs to the group of 18 biggest winemaking companies in the Czech Republic. In terms of the map of the market structure according to Blažková & Havlínová (2016), enterprise C belongs to the second competitive group and thus also among 18 largest companies on the market.

Enterprise D

One of the micro-enterprises that make up 95% of all the winemakers has only been in operation since the early 2010s. It employs 2–5 persons (mainly family members), its annual turnover and production being about CZK 0.2m (i.e., ca. EUR 8,000) and 7,000 bottles, respectively. It is located in a wine-growing region of the Czech Republic. The business offers a limited range of wines sold only on the local market via its own store and an online shop. It has neither its own vineyards nor a sufficient capital background, its equipment being rather outdated and marketing activities limited. In terms of the map of the market structure according to Blažková & Havlínová (2016), enterprise D belongs to the sixth competitive group.

3.2 STRATEGIC CSR IMPLICATIONS WITH AN EMPHASIS ON HUMAN RESOURCES

The objectives such as social responsibility, environmental protection or employee education testify to the value orientation that companies are usually proud of (cf. Rasche, Mette, Moon, 2017). The same conclusion can be drawn from a survey interview with the manager of enterprise D, one of the micro-businesses that learn how to be socially responsible from each other, adopting an approach that is tailored to them. To engage in CSR activities seems easier for smaller establishments that can intertwine their interests more closely with those of society. They are locally anchored, their regional reputation being more important to them than to large firms (see also Schröter, Dutzi, Withanage, 2021). As it is difficult for them to hire skilled staff, they often include CSR principles inadvertently within their employment policy without even being familiar with the concept itself. Intuitively, enterprise D sees CSR as an opportunity to attract new staff recruited from Generation Y in particular.

SMEs generally emphasize the environmental and social aspects – interviews with three managers of the medium-sized enterprise C suggest that CSR is part of its strategy. Companies that pursue a socially responsible policy gain a competitive advantage, as they are generally more attractive to highly qualified candidates who are in short supply in the labour market. It is the search for skilled staff recruited particularly from Generation Y that is the issue urgently addressed by enterprise C (cf. Susso-Sutter, 2014). The survey results of the implementation of socially responsible activities in enterprises C and D are shown in Table 1 below.

Tab. 1 » Corporate social responsibility activities

| | CSR activity | Activities pursued by enterprise C YES/NO | Activities pursued by enterprise D YES/NO | Generation Y's expectation rate (%) |
|----|--|--|--|-------------------------------------|
| 1 | Employee envir. protection training | YES | YES | 53 |
| 2 | Job creation in the region | YES | YES | 45 |
| 3 | Employee work-life balance | NO | NO | 89 |
| 4 | Outplacement assistance for redundant workers | NO | NO | 39 |
| 5 | Workplace equal opportunities and diversity policy | YES | YES | 76 |
| 6 | Corporate ethics and culture | YES | YES | 71 |
| 7 | Employee education and retraining | YES | YES | 79 |
| 8 | Corporate philanthropy and employee volunteering | YES | NO | 43 |
| 9 | Local community support | YES | NO | 57 |
| 10 | Environmental protection | YES | YES | 49 |
| 12 | Humanitarian aid and philanthropy | NO | NO | 61 |
| 13 | True communication with customers | YES | YES | 70 |
| 14 | Safety and health protection and fire safety beyond legal requirements | YES | NO | 67 |

Source: authors' own elaboration

Out of the 14 monitored activities, enterprises C and D engage in 9 and 7 activities, respectively, as indicated by the survey outcomes presented in Table 1. Neither of the businesses pay attention to the issue of work-life balance, which is expected most by members of Generation Y, as stated by 87% of respondents. The results also show that the most required activities among Generation Y respondents are:

- Work-life balance (89%)
- Employee education and retraining (79%)
- Workplace equal opportunities and diversity policy (76%)

In contrast, the least expected CSR activities are:

- Outplacement (39%)
- Corporate philanthropy and employee volunteering (43%)
- Regional job creation (45%)

Wine-producing enterprises should also be strongly encouraged to pay more attention to balancing personal and professional lives of employees. For women in particular, it is very challenging to combine work with full-fledged child and family care. Part-time or shared jobs – the latter being widely promoted by the Labour Office – are only exceptional in the wine sector; in monitored enterprises C and D they are not offered at all. According to the European Statistical Office, the Czech Republic still ranks among the countries with the lowest number of part-time jobs in the EU. In the Netherlands and Germany, for instance, part-time work accounts for around 45% of jobs offered, while in the Czech Republic they represent only 7% (CZSO, 2019). None of the above working time adjustments is applied in the two businesses examined.

Employees rotate in the shared position according to a predetermined agreement. Unlike the standard model of work, they should draw up their shift schedules themselves. Details and deadlines are up to their specific agreement. They usually plan shifts for one month and submit their plan to the employer at least a week in advance – so for example, they submit a shift schedule for December in the third week of November. If employees fail to submit the shift schedule themselves within the set deadline, their supervisor is obliged to plan it for them. The schedule may change during the period due to various common complications. In this case, the employees must inform their supervisor in writing in advance.

A shared job offers many benefits, and it is the employees who benefit in particular. By using this scheme, you will primarily create better conditions for employing part-time workers. Employees will be able to better reconcile their work and private lives. Compared to, for example, an agreement to perform a job,

there is an indisputable benefit, as it also includes the right to a paid leave (i.e., its proportional part) and other benefits. However, this will change this year, as the amendment to the Labour Code regulates agreements on work activity and agreements to perform a job. The employer will have to inform the employee of the written working schedule or its change no later than 3 days in advance. The amendment will also bring the regulation of agreements closer to the regulation of employment – employees will be entitled to a leave (after meeting the statutory conditions), time off in the event of obstacles to work on the part of the employer and bonuses for work on public holidays, at night, on weekends and in a difficult working environment.

3.3 SPACE MATRIX

Before building a SPACE matrix, it is necessary to assess the factors of its dimensions. Then, a direction vector is constructed, and appropriate strategies are proposed.

ES and IS dimensions

The factors of environment stability (ES) and industry strength (IS) dimensions relate to the external environment, affecting all companies equally. They are assigned a weight in the interval $<0; 1>$ corresponding to their role in the wine sector, then they are marked in the interval $<-1; -6>$ according to the response of enterprises to individual factors in the dimension, and the total weighted score of the dimension is calculated. Within the environment stability dimension, particular factors are listed in Table 2.

Tab. 2 » ES (Environment stability) dimension factors and their evaluation

| Factor | Weight | Mark | Weighted score |
|---------------------------------|--------|------|----------------|
| Technological changes | 0.17 | -2 | -0.34 |
| Inflation rate | 0.15 | -2 | -0.3 |
| Demand variability | 0.16 | -2 | -0.32 |
| Price level | 0.18 | -1 | -0.18 |
| Barriers to market entry | 0.15 | -1 | -0.15 |
| Competitive pressure | 0.19 | -5 | -0.95 |
| Total | 1.00 | | -2.24 |

Source: authors' own elaboration

The assessment of factors presented in Tab. 2 suggests that the wine sector is relatively stable, competitive pressure being the only significant destabilizing factor, especially for the group of the ten most important companies in the market.

For the industry strength dimension, the respective factors are provided in Table 3.

Tab. 3 » IS (Industry strength) dimension factors and their evaluation.

| Factor | Weight | Mark | Weighted score |
|-----------------------------------|--------|------|----------------|
| Growth potential | 0.18 | 6 | 1.08 |
| Profit potential | 0.15 | 2 | 0.30 |
| Financial stability | 0.14 | 5 | 0.70 |
| Technological know-how | 0.12 | 1 | 0.12 |
| Use of resources | 0.12 | 4 | 0.48 |
| Market entry opportunities | 0.16 | 5 | 0.80 |
| Productivity, capacity | 0.13 | 2 | 0.26 |
| Total | 1.00 | | 3.74 |

Source: authors' own elaboration

The assessment of factors provided in Tab. 3 indicates that the wine production is a sector of a considerable strength consisting mainly in its – still untapped – market potential (market size, production gap and growth prospects). For the future, the sector is expected to further grow, also due to the easing of restrictions by the EU, thus encouraging backward integration, profitability growth and financial stability.

FS and CA dimensions

The factors of financial strength (FS) and competitive advantage (CA) dimensions describe a company's internal strategic position. It is therefore necessary to assess them for each company separately. Each factor is assigned a weight within the interval $<0; 1>$ corresponding to its importance for the given enterprise, then it is marked in the interval $<1; 6>$ according to its influence on the possible strategy of a particular company, and the total weighted dimension score is calculated.

Enterprise C

The impact of financial strength factors on the internal strategic position of enterprise C is shown in Table 4 below.

Tab. 4 » FS (Financial strength) dimension factors and their evaluation (enterprise C)

| Factor | Weight | Mark | Weighted score |
|--|--------|------|----------------|
| Return on investment | 0.18 | 6 | 1.08 |
| Indebtedness | 0.16 | 4 | 0.64 |
| Liquidity | 0.15 | 5 | 0.75 |
| Working capital | 0,17 | 6 | 1.02 |
| Cash flow | 0,12 | 4 | 0.48 |
| Possibility of withdrawal from the market | 0.07 | 3 | 0.21 |
| Business risk | 0.15 | 5 | 0.75 |
| Total | 1.00 | | 4.93 |

Source: authors' own elaboration

Based on the above-mentioned assumptions for enterprise C, it is clear that the return on investment is the factor with the greatest impact. The company invests in new technologies, which has a positive effect on increasing production efficiency and profits. The planned volume of production, however, suggests that the company will not have enough funds. Therefore, it must anticipate debt growth and reduced liquidity, as evidenced by lower marks for these factors. On the other hand, the company does not face too much business risk, which results not only from its internal dispositions but also from its competitive position in the market, as it is one of the ten largest wine producers in the Czech Republic.

The effect of competitive advantage factors on the internal strategic position of enterprise C is shown in Table 5.

Tab. 5 » CA (Competitive advantage) dimension factors, their evaluation (enterprise C)

| Factor | Weight | Mark | Weighted score |
|---|--------|------|----------------|
| Market share | 0.20 | -1 | -0.2 |
| Product quality | 0.18 | -2 | -0.36 |
| Product life cycle | 0.08 | -1 | -0.08 |
| Customer loyalty | 0.14 | -2 | -0.28 |
| Capacity utilization | 0.12 | -3 | -0.36 |
| Technological know-how | 0.13 | -1 | -0.13 |
| Impact on suppliers and distributors | 0.15 | -3 | -0.45 |
| Total | 1.00 | | -1.86 |

Source: authors' own elaboration

Enterprise C's reaction to these factors highlights the fact that its market share, which in turn affects product quality, know-how and equipment, is crucial. In this case, both the impact on suppliers and distributors and the use of production capacities, which the company can further expand, are only moderately influential factors. The product life cycle seems the least important, as enterprise C is already established in the market and produces the same range of products as its closest competitors.

Enterprise D

Table 6 below shows the influence of financial strength factors on the internal strategic position of enterprise D.

Tab. 6 » FS (Financial strength) dimension factors and their evaluation (enterprise D)

| Factor | Weight | Mark | Weighted score |
|--|--------|------|----------------|
| Return on investment | 0.15 | 4 | 0.6 |
| Indebtedness | 0.19 | 1 | 0.19 |
| Liquidity | 0.11 | 4 | 0.44 |
| Working capital | 0.18 | 3 | 0.54 |
| Cash flow | 0.12 | 5 | 0.6 |
| Possibility of withdrawal from the market | 0.10 | 5 | 0.5 |
| Business risk | 0.15 | 3 | 0.45 |
| Total | 1.00 | | 3.32 |

Source: authors' own elaboration

In the case of enterprise D, which is very small and does not have sufficient funds and liquidity, the debt factor carries the greatest weight. The enterprise is also exposed to a significant business risk that is exacerbated by the risk of bankruptcy unless it has a sufficient number of customers.

The impact of competitive advantage factors on the internal strategic position of enterprise D is presented in Table 7.

Tab. 7 » CA (Competitive advantage) dimension factors, their evaluation (enterprise D)

| Factor | Weight | Mark | Weighted score |
|---|--------|------|----------------|
| Market share | 0.08 | -6 | -0.48 |
| Product quality | 0.20 | -2 | -0.4 |
| Product life cycle | 0.06 | -4 | -0.24 |
| Customer loyalty | 0.21 | -2 | -0.42 |
| Capacity utilization | 0.16 | -5 | -0.8 |
| Technological know-how | 0.15 | -6 | -0.9 |
| Impact on suppliers and distributors | 0.14 | -6 | -0.84 |
| Total | 1.00 | | -4.08 |

Source: authors' own elaboration

Enterprise D has a very low market share and competitive strength. However, it focuses on reaching regular customers, offering them high-quality products. It also strives to make full use of its production capacity and know-how. Unfortunately, it does not have enough funds for technological innovations, which limits further streamlining of the production. It also has a minimal influence on suppliers and distributors.

SPACE matrix assembly

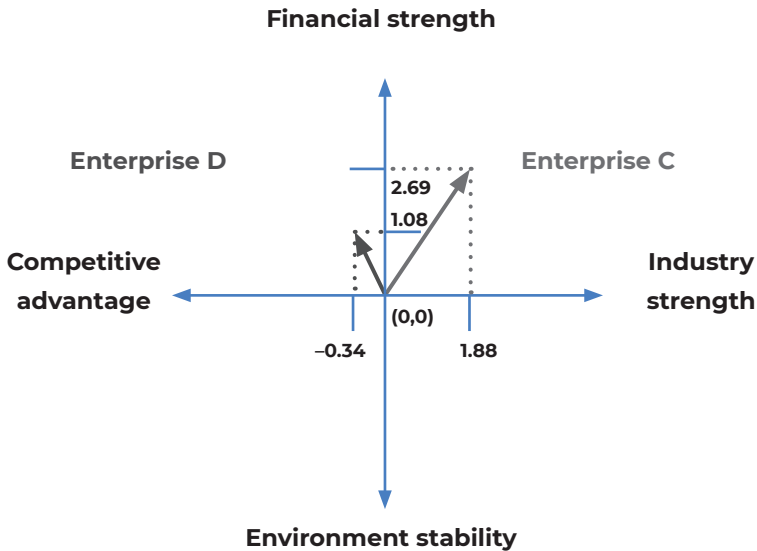
To determine the position of a company within the SPACE matrix, it is necessary to calculate the coordinates of the point to which the direction vector leads from the beginning of the matrix. The point (x, y) coordinates are (1):

| <i>Enterprise C</i> | <i>Enterprise D</i> |
|----------------------------|----------------------------|
| $x = IS + CA$ | $x = IS + CA$ |
| $x = 3.74 - 1.86$ | $x = 3.74 - 4.08$ |
| $x = 1.88$ | $x = -0.34$ |
| | |
| $y = FS + ES$ | $y = FS + ES$ |
| $y = 4.93 - 2.24$ | $y = 3.32 - 2.24$ |
| $y = 2.69$ | $y = 1.08$ |
| | |
| $(x,y) = (1.88, 2.69)$ | $(x,y) = (-0.34, 1.08)$ |

(1)

Figure 1 illustrates the direction vectors of both businesses within the SPACE matrix. In the case of enterprise C, the resulting vector extends into the first quadrant suggesting that the firm should adopt aggressive strategies. For enterprise D, on the other hand, the vector hits the fourth quadrant, which means that the company should follow conservative strategies.

Fig. 1 » SPACE matrix for enterprises C and D



Source: authors' own elaboration

4 RECOMMENDATION PROPOSAL AND DISCUSSION

4.1 ENTERPRISE C

The placement of the direction vector in the SPACE matrix indicates that enterprise C holds a good competitive position in the growing and stable wine industry sector. It should therefore pursue aggressive strategies such as market penetration and development, new product development, diversification, backward, forward and horizontal integration, or a combination of these strategies.

Specifically, the company should strengthen its current market position by enhancing product quality and differentiating from competitors. It is also advisable to increase its marketing efforts, by participating in wine fairs and competitions in particular. The company should innovate the design of bottles and labels – competition awards could serve this purpose. A good financial situation allows for investing in packaging technologies that would enable to offer wine in cans,

PET bottles and bag-in-boxes, thus addressing customers from wineries and entertainment venues.

If the already low purchase price of grapes stabilizes or further declines in the future, the company ought to take advantage of this and increase the volume of production. It should also focus more on integration processes and the acquisition of competitors. This could expand its regional scope and strengthen competitiveness.

In terms of marketing communication, the company should focus on accompanying activities increasing brand awareness among consumers. It is advisable to promote wine tourism, creating, for example, a wine friends association, and to hold seminars and courses for wine professionals and enthusiasts. Due care should be given to a continuous upgrade of the firm's website to better reflect on current trends. The company ought to create a profile on social networks so that it can effectively draw attention to corporate events. It should also consider a nationwide advertising campaign to raise its profile with a wide range of customers.

The company should also take care of its existing customers through loyalty programmes offering incentives such as volume discounts, rewards for purchases or free shipping on larger orders. Relations with large customers could be improved by providing a discount that would significantly reduce debt collection times.

Enterprise C is also recommended to promote work-life balance so that female employees in particular can take full care of their children and families. As there is a shortage of kindergartens and nurseries, their operating hours not adapting to the needs of employed parents (*MLSA, 2020*), the company should set up its own kindergarten or children's group, thus making it easier for women to return to work after maternity leave. It should also introduce part-time work or flexible working hours so that employees can make their own decisions and organize children's daily routines.

4.2 ENTERPRISE D

The direction vector of the SPACE matrix indicates a poor competitive position of enterprise D within a stable, slightly growing wine industry. Therefore, the firm should pursue conservative strategies such as market development and penetration, concentric diversification and cost minimization. However, since the vector

is located on the border of quadrants VI and I, some aggressive strategies falling into quadrant I, especially the development of new products and backward, forward or horizontal integration, are also possible.

Specifically, the business should enhance the quality of production, moving towards specialization in quality wines and wines with attributes, attracting more customers who are looking for quality and willing to pay more for it. It should also try to differentiate itself from competitors, for example, by focusing on flavoured wines whose market space is relatively open and provides a high potential for differentiation.

Since the enterprise is rather small, it has insufficient funds to innovate its outdated production technologies. In order to modernize and expand the production, it would be advisable to apply for support from EU funds or other subsidy programmes. If the application fails, the firm can take out a long-term bank loan. Although the use of loan capital threatens the borrower's financial stability in general, interest rates reduce the tax burden and increase the return on equity, which would ultimately produce a positive effect.

The firm should also use the funds to buy its own vineyard, and – by growing suitable wine varieties – increase its product differentiation. Tight funding also limits its marketing pull strategies. It is important for the business to build on the reputation quality, and place of the product's origin. It should focus on cheaper forms of promotion, especially in local markets, such as participation and presentation in the form of tastings in various events in cooperation with the local community management (e.g., wine festivals, farmers' markets, cultural festivals, fairs and exhibitions). The enterprise should also pay attention to the website design and create a profile on social networks, which is a cheap but effective way of promotion.

It is important for the business to deploy the marketing push strategy and pursue the programmes of the Wine Fund and other institutions operating in the Czech Republic. If its geographical location allows it, it should participate in the Moravian Wine Trail project, which is focused on a comprehensive support of cycling and viticulture in the South Moravian Region. This would attract new customers.

The existing, mostly small customers should not be neglected either. Enterprise D should strengthen their loyalty primarily through the provision of accom-

panying services (e.g., cultural events, reward for purchase, free postage). Due to their low number, regular customers can be contacted by name, invited to various events and offered discounted purchases. In terms of HR management, the firm should consider reduced working hours, thus expanding its employee portfolio.

CONCLUSION

The distribution of competitors in the winemaking sector is rather uneven. There are currently about 700 registered wine producers in the Czech Republic (cf. Novák, 2019 and Kozelský, 2021); only 5% are SMEs and micro-enterprises. The present study compares two different model cases – medium enterprise C and micro-enterprise D. The resulting recommendations were proposed using a SPACE matrix.

Since they are regionally based businesses, a good reputation is crucial for them. In terms of competitiveness, as the survey suggested, they would benefit from the implementation of corporate social responsibility tools. Generation Y respondents mainly expect work-life balance (89%), employee education and retraining (79%), workplace equal opportunities and diversity policy (76%) and corporate ethics and culture (71%). It can be generalized that micro-enterprises (such as enterprise D) inspire each other, choosing tailor-made CSR elements. Adopting CSR principles seems easier for them than for larger organizations (such as enterprise C), because they can operationally reconcile their particular and societal interests.

The differences between the two types of enterprises are reflected in the recommendations made. Enterprise C should focus on the differentiation from competitors, strengthening the market position of its current products by emphasizing their quality, whereas enterprise D should pay attention to the specialization and the quality improvement of production.

The SPACE matrix assembly is based on a time-consuming evaluation of the many external and internal environment factors for the given businesses. However, the resulting position of the direction vectors was very precise, which made it possible to give specific recommendations. The applicability of the SPACE matrix for the wine industry has thus been demonstrated.

ACKNOWLEDGEMENTS

This paper was supported by the Student Internal Grant Agency of AMBIS College, grant [nr. VP-PR-01].

REFERENCES

- ADVERTISING AGE (1993). *Editorial: Generation Y*, August 30, 1993, p. 16.
- ASHRAF, R (2018). Multigenerational Employees: Strategies for Effective Management. In: *International Journal of Economics & Management Sciences* [online]. 7(3) [cit. 2023-05-13]. ISSN 21626359. Doi:10.4172/2162-6359.1000528
- ATEKE, B. & J. DIDIA (2017). Business Portfolio Analysis and Marketing Strategy Implementation: The Case of BCG and General Electric Matrix. In: *International Journal of Social Science, Management and Human Development*, 7 (2). ISSN 2141-1162.
- BLAŽKOVÁ I. & S. HAVLÍNOVÁ (2016). Evaluation of Competitive Environment in the Moravia Wine Area. In: *Faculty of Regional Development and International Studies, Region in the development of the company*. Brno: Mendel University, 2016. pp. 77–89. ISBN 978-80-7509-459-9.
- BUREŠ, M. (2017). Jaký podíl HDP tvoří malé a střední podniky? Jsou opravdu tak důležité? In: *Finance.cz* [online]. [cit. 2022-03-18]. Available at: <https://www.finance.cz/501303-male-a-stredni-podniky/>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2019). *Proč Evropané přecházejí na částečné úvazky?* [online]. [cit. 2022-03-18]. Available at: <https://socialnipolitika.eu/2019/10/eurostat-proc-lide-pracuji-na-zkracene-uvazky/>
- COHEN, E. (2017). *CSR for HR* [online]. Routledge, 2017. [cit. 2023-05-13]. ISBN 9781351278607. Doi: 10.4324/9781351278607
- DELOITTE (2020). *The 2020 Deloitte Millennial Survey* [online]. B.m.: Deloitte. [cit. 2022-03-18]. Available at: <https://www2.deloitte.com/gr/en/pages/about-deloitte/articles/MillennialSurvey2020.html>
- DISKIENĖ, D, A. STANKEVIČIENĖ & N. JURGAITYTĖ (2017). Challenges for Human Resource Department: The Case of Millennials in the Workplace. In: *E. Tsui & B. Cheung (Eds.), Proceedings of the 14th International Conference on Intellectual Capital, Knowledge Management & Organizational Learning*, Hong Kong,

pp. 67–77. Available at: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000425331200009>

DOYÉ, T. (2016). *Csr Und Human Resource Management: Die Relevanz Von Csr Fur Modernes Personalmanagement*. 1. Aufl. Germany: Springer-Verlag Berlin and Heidelberg GmbH & Co. KG. ISBN 9783662476826.

ELEZAJ, E. (2017). The Role and Importance of Space Matrix in Strategic Business Management. In: *International Journal from Thirteenth International Scientific Conference - The Teacher of the Future*, 25–28. 5. 2017, Budva, Montenegro, 17(1), pp. 1071–1076. ISSN 1857-923X.

FARAJIAN, M. A., S. MOHAMMADI, B. BIGHAM & F. SHAMSAKHR (2019). Selecting Smart Strategies Based on Big Data Techniques and SPACE Matrix (FASE model). *Cumhuriyet Science Journal*, 40(1), pp. 253–264. E-ISSN: 2587-246X, ISSN 2587-2680.

GARCÍA-SÁNCHEZ, I.-M. & A. GARCÍA-SÁNCHEZ (2020). Corporate Social Responsibility during COVID-19 Pandemic. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity* [online]. 6(4) [cit. 2023-05-13]. ISSN 21998531. Doi:10.3390/joitmc6040126

GORDON, G. & A. NELKE, ed. (2017). *CSR und Nachhaltige Innovation* [online]. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg. [cit. 2023-05-13]. Management-Reihe Corporate Social Responsibility. ISBN 978-3-662-49951-1. Doi: 10.1007/978-3-662-49952-8

HASKI-LEVENTHAL, D (2018). *Strategic Corporate Social Responsibility: Tools & Theories for Responsible Management*. First Edition. London: SAGE Publications Ltd. ISBN 978-1-47399-801-8.

HEJMALOVÁ, H. & R. ŠPERKOVÁ (2014). Assessment of attractiveness of the wine-production industry in the Czech Republic. In: *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis* [online]. [cit. 2023-05-13]. 59(2), pp. 89–98 ISSN 12118516. Doi: 10.11118/actaun201159020089

JANŠTO, E. (2022). Exploring Wine Consumer's Behaviour of Slovak and Czech Z Generation: a Pilot Study. In: *International Scientific Days 2022: Efficient, Sustainable and Resilient Agriculture and Food Systems – the Interface of Science, Politics and Practice. Proceedings of reviewed articles of international scientific conference* [online]. Slovak University of Agriculture in Nitra, Slovakia. pp. 257—265 [cit.

2023-05-13]. ISBN 9788055225074. Doi: 10.15414/isd2022.s3.04

KAŠPAROVÁ, K. & V. KUNZ (2013). *Modern approaches to corporate social responsibility and CSR reporting*. Prague: Grada publishing.

ISBN: 978-80-247-4480-3.

KORÁB, V., D. HRUŠOVSKÁ, M. KMETY BARTEKOVÁ, M. TRÚCHLIKOVÁ & M. RAKOVÁ (2021). Key factors influencing family businesses: a qualitative study of selected world wineries. In: *SHS Web of Conferences* [online]. 115 [cit. 2023-05-13]. ISSN 2261-2424. Doi: 10.1051/shsconf/202111502003

KOSTOVČÍK, T., K. ŠRÉDL & D. HOMMEROVÁ (2019). Competition in the sparkling wine market in the Czech Republic. In: *International Journal of Wine Business Research* [online]. 32(1), pp. 1–21 [cit. 2023-05-13]. ISSN 1751-1062. Doi: 10.1108/IJWBR-07-2017-0048

KOZELSKÝ, T (2021). *Vinařský trh v Česku – květen 2021*. [online]. Praha: Erste Group. [cit. 2022-03-18]. Available at: <https://www.investicniweb.cz/investice/alternativy/cesky-vinarsky-trh-v-kostce>

KRÁLIKOVÁ, A. & P. KUBÁT (2020). Czech wine regions in the context of tourist loyalty. In: *Proceedings of the 14th International Scientific Conference INPRO-FORUM. České Budějovice: University of South Bohemia*, pp. 220–225. ISBN 978-80-7394-824-5.

LATIF, B., T. S. ONG, A. MEERO, A. A. ABDUL RAHMAN & M. ALI (2022). Employee-Perceived Corporate Social Responsibility (CSR) and Employee Pro-Environmental Behavior (PEB): The Moderating Role of CSR Skepticism and CSR Authenticity. In: *Sustainability* [online]. 14(3) [cit. 2023-05-13]. ISSN 2071-1050. Doi: 10.3390/su14031380

MACI, J., P. MARESOVA, K. FIRLEJ, I. SOUKAL, P. VRABCOVÁ & H. URBANCOVÁ (2021). The Approach of Czech Business Entities to the Promotion and Application of the Corporate Social Responsibility. In: *Proceedings of the international scientific conference Hradec Economic*. [online]. pp. 870–880 [cit. 2023-05-30]. ISBN: 9788074358227. Doi:10.36689/uhk/hed/2021-01-086

MACKY, K., J. M. TWENGE & S. M. CAMPBELL (2008). Generational differences in psychological traits and their impact on the workplace. In: *Journal of Managerial Psychology* [online]. 23(8), pp. 862–877 [cit. 2023-05-13]. ISSN 0268-3946. Doi: 10.1108/02683940810904367

MAHMUD, A., D. DING & M. M. HASAN (2021). Corporate Social Responsibility: Business Responses to Coronavirus (COVID-19) Pandemic. In: *SAGE Open* [online]. 11(1) [cit. 2023-05-13]. ISSN 2158-2440. <https://doi.org/10.1177/2158244020988710>

Nařízení Komise (ES) č. 800/2008 ze dne 6. srpna 2008, kterým se v souladu s články 87 a 88 Smlouvy o ES prohlašují určité kategorie podpory za slučitelné se společným trhem (obecné nařízení o blokových výjimkách). [online]. [cit. 2022-03-18]. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2008/800/oj>

NOVÁK, R. (2019). *Vinařský trh v Česku – květen 2019*. [online]. Praha: Erste Group. [cit. 2022-03-18]. Available at: https://www.csas.cz/content/dam/cz/csas/www_csas_cz/Dokumenty-korporat/Dokumenty/Analytici/Vina%C5%99sk%C3%BD%20trh%20v%20C4%8CR_2019_04_public.pdf

PERITO, M. A., S. CODERONI & C. RUSSO (2020). Consumer Attitudes towards Local and Organic Food with Upcycled Ingredients: An Italian Case Study for Olive Leaves. In: *Foods*. [online]. 9(9) [cit. 2023-05-30]. ISSN 2304-8158. Doi:10.3390/foods9091325

PETR, M (2020). Rodinné firmy přežijí i covid. Český fenomén je podle průzkumu odolnější než jiné podniky. In: *Lidovky.cz* [online]. [cit. 2022-03-18]. Available at: https://www.lidovky.cz/byznys/rodinne-firmy-preziji-i-covid-cesky-fenomen-je-podlepruzkumu-odolnejsi-nez-jine-podniky.A201016_155614_firmy-trhy_tesa

POPKOVA, E., P. DELO & B. S. SERGI (2021). Corporate Social Responsibility Amid Social Distancing During the COVID-19 Crisis: BRICS vs. OECD Countries. In: *Research in International Business and Finance* [online]. 55 [cit. 2023-05-13]. ISSN 02755319. Doi: 10.1016/j.ribaf.2020.101315

PRZYTUŁA, S., S. FORMÁNKOVÁ, I. UBREŽIOVÁ & A. DUNAY (2019). Corporate Social Responsibility in Visegrad Countries (Poland, Czech Republic, Slovakia, Hungary) Overall Landscape. In: *Corporate Social Responsibility in Poland* [online]. Cham: Springer International Publishing, pp. 325–353 [cit. 2023-05-30]. CSR, Sustainability, Ethics & Governance. ISBN 978-3-030-00439-2. Doi:10.1007/978-3-030-00440-8_20

QIU, S. , J. JIANG, X. LIU, M.-H. CHEN & X. YUAN (2021). Can corporate social responsibility protect firm value during the COVID-19 pandemic?. In: *Inter-*

national Journal of Hospitality Management [online]. 93 [cit. 2023-05-13]. ISSN 02784319. Doi: 10.1016/j.ijhm.2020.102759

RASCHE, A., M. METTE & J. MOON (2017). *Corporate Social Responsibility*. 1st edition. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9781107535398.

ROZSA, Z, J. JR. BELAS, K. A. KHAN & K. ZVARIKOVA (2021). Corporate Social Responsibility and Essential Factors of Personnel Risk Management in SMEs. In: *Polish Journal of Management Studies* [online]. 23(2), pp. 449-463 [cit. 2023-05-30]. ISSN 20817452. Doi:10.17512/pjms.2021.23.2.27

SAFRANKOVA, J, M., M. SIKYR & R. SKYPALOVA (2020). Innovations in Workforce Management: Challenges in the Fourth Industrial Revolution. In: *Marketing and Management of Innovations* [online]. (2), pp. 85–94 [cit. 2023-05-13]. ISSN 22276718. Doi: 10.21272/mmi.2020.2-06

SCHRÖTER, J., A. DUTZI & E. WITHANAGE (2021). Can Firm Performance and Corporate Reputation Be Improved by Communicating CSR in Social Media? In: *International Journal of Applied Management Sciences and Engineering* [online]. 8(2), pp. 1–20 [cit. 2023-05-13]. ISSN 2327-7483. Doi: 10.4018/IJAM-SE.2021070101

SKÁCELÍK, P. (2010) *Corporate social responsibility*. Prague: Czech-Moravian Confederation of Trade Unions, [online]. [cit. 2023-05-30]. Available at: https://ipodpora.odborny.info/soubory/dms/ukony/12998/6/down_2527.pdf

SKÝPALOVÁ, R., M. VENCOUROVÁ & V. HYNKOVÁ (2021). Trends in Strategic Human Resource Management: Employer Brand Attractiveness. In: *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 11(1), pp. 292–297. ISSN 1804-7890. Doi: 10.33543/1101

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob. [cit. 2022-03-18]. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TX-T/?uri=CELLAR:4119596d-a475-11e9-9d01-01aa75ed71a1>

ŠPERKOVÁ, R. & R. SKÝPALOVÁ (2020). Application of Management and Human Resources Principles for a New Business Entity's Entry into the Viniculture Branch. In: *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D, Pardubice: Faculty of Economics and Administration*, 28(1), pp. 162–175. ISSN 1211-555X.

SUSSO-SUTTER, G. (2014). CSR ohne HR ist PR: Die strategische Bedeutung

von Human Resources Management (HR) für Corporate Social Responsibility (CSR) – eine wertschöpfende Partnerschaft. In: *UmweltDialog.de* [online]. [cit. 2022-03-18]. Available at: <https://www.umweltdialog.de/de/management/personalmanagement/2018/CSR-ohne-HR-ist-PR.php>

TODOROV, K. & Y. H. AKBAR (2019). *Strategic Management in Emerging Markets: Aligning Business and Corporate Strategy*. Bingley, United Kingdom: Emerald Publishing Limited (Verlag), , 504 p. First edition. ISBN 978-1-78743-953-5.

VINCENT, O., O. DARLINGTON & C. UGWUEGBU (2019). Strategic Alternative and Choice: Organizational Perspective. Strategic. In: *Journal of Business and Social Science (SJBSS)* 2. ISSN 2219-1933.

VRABCOVÁ, P. & H. URBANCOVÁ (2021). Approaches of selected organisations in the Czech Republic to promoting the concept of sustainable development and corporate social responsibility. In: *Agricultural Economics* [online]. 67(7), pp. 255–265 [cit. 2023-05-30]. ISSN 0139570X. Doi:10.17221/8/2021-AGRICECON

WEY SMOLA, K. & C. D. SUTTON (2002). Generational differences: revisiting generational work values for the new millennium. In: *Journal of Organizational Behavior* [online]. 23(4), pp. 363–382 [cit. 2023-05-13]. ISSN 0894-3796. Doi: 10.1002/job.147

ZHANG, Y. (2016). A Review of Employee Turnover Influence Factor and Countermeasure. In: *Journal of Human Resource and Sustainability Studies* [online]. 4(2), pp. 85–91 [cit. 2023-05-13]. ISSN 2328-4862. Doi:10.4236/jhrss.2016.42010

Ing. Radka Šperková, Ph.D.

AMBIS vysoká škola, a.s., Katedra ekonomie a managementu
Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8, Czech Republic
Email: radka.sperkova@ambis.cz

Ing. Renata Skýpalová, Ph.D.

AMBIS vysoká škola, a.s., Katedra ekonomie a managementu
Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8, Czech Republic
Email: renata.skypalova@ambis.cz

ZMĚNA PRAVIDEL PRO VSTUP DO EUROZÓNY

CHANGE IN THE RULES FOR ENTRY INTO THE EURO ZONE

Jana Marková

ABSTRAKT

Článek nabízí základní teoretický rámec a z něho vyplývající praktický dopad zapojení země EU do kursového mechanismu ERM II. Přitom vycházíme ze zkušeností některých zemí, které už sledovaným mechanismem prošly a nebo v něm delší dobu setrvávají. Hlavní pozornost je věnována plnění maastrichtských kritérií a očekávanému vývoji sledovaných indikátorů v kontextu nových pravidel platných pro země EU, které se chtějí zapojit do eurozóny. Jde především o požadavek, aby země, které dosud nepřijaly euro se současně se vstupem do ERM II zapojily do bankovní unie.

Klíčová slova: *kursový mechanismus ERM II, centrální parita, oscilační pásmo, Maastrichtská kritéria, bankovní unie*

JEL classification: F15, F31

ABSTRACT

The paper offers a basic theoretical framework and the resulting practical implications of an EU country's participation in ERM II. We draw on the experience of some countries that have already gone through the mechanism or have been involved in it for a long time. The main focus is on the fulfilment of the Maastricht criteria and the expected development of the monitored indicators in the context of the new rules applicable to EU countries wishing to join the euro area. In particular, this concerns the requirement for countries that have not yet adopted the euro to join the banking union at the same time as joining ERM II.

Keywords: exchange rate mechanism ERM II, central parity, oscillation band, Maastricht criteria, banking union

JEL Classification: F15, F31

ÚVOD

Současně se vstupem do Evropské unie se Česká republika, stejně jako i jiné nové členské země, zavázala k připojení do eurozóny a přijetí eura. Země EU, které doposud euro nepřijaly, mají statut „země s dočasnou výjimkou pro zavedení eura“ (tzv. derogace) a předpokládá se, že budou usilovat o splnění podmínek nezbytných ke vstupu do eurozóny. Načasování tohoto kroku je v jejich kompetenci. Jde nejen o podmínky specifikované v podobě tzv. maastrichtských kritérií, ale i řadu dalších kritérií, vypovídajících o ekonomické sladěnosti s eurozónou. Mezi maastrichtská kritéria, kromě kritéria cenové stability, rozpočtové stability a stability na finančních trzích patří i kritérium kursově stability. Ta je spojována s účastí země v kursovém mechanismu ERM II a splnění kritéria je posuzováno podle dosahované kursově stability během minimálně dvouletého setrvání měny v tomto mechanismu. Každá země proto musí zvážit všechny výhody a nevýhody spojené se zapojením své měny do ERM II, a vyvodit z nich závěr nejen o vhodném načasování vstupu, ale i době setrvání v tomto mechanismu. To platí jak v kontextu plnění ostatních maastrichtských kritérií a dalších kritérií ekonomické sladěnosti, tak i v souvislosti se zamýšleným vstupem země do eurozóny.

Záměrem této statě je ukázat na možná rizika související se zapojením naší měny do kursového mechanismu ERM II a to jak na základě zhodnocení principů tohoto mechanismu, tak pomocí ilustrativního příkladu s využitím hypotetické centrální parity koruny vůči euru. Inspirativní pro naše rozhodování

mohou být i zkušenosti zemí, které tímto mechanismem již prošly (Slovensko), nebo v něm setrvávají delší dobu, než je vyžadováno pro splnění kritéria kursově stability (Dánsko). Při zvažování výhod a nevýhod účasti v tomto mechanismu je nutné vzít v úvahu i tu skutečnost, že Komise EU zavádí ex ante novou povinnost, kterou by měly země usilující o vstup do ERM II splnit, a tou je vstup do bankovní unie. V té souvislosti je třeba zvážit i výhody a rizika spojená s účastí v tomto mechanismu.

1 CHARAKTERISTIKA ERM II

Základem kursového mechanismu ERM II, který od roku 1999 navázal na kursový mechanismus Evropského měnového systému, jsou centrální parity národních měn k euro a oscilační pásmo, ve kterém se mohou tržní kursy pohybovat. Centrální parita a flukuační pásmo jsou stanoveny na základě standardní procedury za účasti ministrů financí, Evropské centrální banky (dále jen ECB), guvernérů národních centrálních bank a Evropské komise.

Oproti původnímu kursovému mechanismu se v ERM II nevymezují bilaterální kursy a tím odpadá i povinnost vzájemné intervence. Oscilační pásmo, ve kterém se mohly tržní kursy odchýlit od centrální parity, bylo stanoveno na $\pm 15\%$. Na této úrovni bylo oscilační pásmo stanoveno po měnové krizi evropského měnového systému v roce 1993 (do té doby bylo pásmo, ve kterém se mohly tržní kursy národních měn odchylovat od bilaterálních středních kursů, stanoveno na $\pm 2,25\%$ a CB musela intervenovat tak, aby v žádném případě nebylo toto pásmo překročeno). Oscilační pásmo $\pm 15\%$ (nevylučuje se možnost nastavení užšího oscilačního pásma) a povinnost centrální banky intervenovat, pokud by se kurs dostal na hranici oscilačního pásma, platí i pro ERM II. Intervenční podpora Evropské centrální banky (ECB) národní centrální bance je automatická pouze v případě, kdy se kurs dostane na hranici stanoveného pásma, ale případné intervence uvnitř pásma ECB nemusí, ale může, podpořit. ECB a národní centrální banky mají právo zdržet se intervencí v případě potenciálního ohrožení prioritního cíle měnové politiky, kterým je cenová stabilita (ČNB 2003)

Vstup do kursového mechanismu ERM II je v kompetenci každé země EU, ale pokud se daná země chce zapojit do eurozóny, musí se do tohoto mechanismu zapojit a setrvat v něm minimálně dva roky. Samotná účast v kursovém mechani-

smu není dostačující ke splnění požadovaného maastrichtského kritéria, kterým je kursová stabilita. K tomu je zapotřebí udržet kurs v průběhu dvou let před šetřením, v povoleném oscilačním pásmu bez výrazného napětí (bez nadměrných intervencí ze strany centrální banky a jiných netržních opatření). Především pak v hodnoceném období nesmí dojít k devalvaci dané měny (implicitně řečeno – revalvace centrální parity možná je). Pokud by k devalvaci došlo, začala by se od toho dne znovu odpočítávat dvouletá doba účasti v ERM II, čímž by se pobyt v tomto kursovém mechanismu prodloužil. Tato situace dosud u žádné ze zemí, které tímto mechanismem prošly, nenastala.

Účast v kursovém mechanismu není limitována požadovanými dvěma roky. Členská země do něho může vstoupit kdykoliv po vstupu do EU a setrvat v něm po dobu, kterou uzná za vhodnou (takový postup zvolilo Dánsko). Pro požadovanou stabilitu jako podmínku vstupu do eurozóny je ale rozhodující stabilita kursu během dvou posledních let před šetřením.

Z hlediska plnění požadované stability je důležité načasování a s tím související stanovení centrální parity, kolem které by se měl tržní kurs ve vymezeném oscilačním pásmu pohybovat. Centrální parita by měla být na úrovni dlouhodobého reálného kursu, odpovídajícímu stavu ekonomiky přistupující země, neboť tato parita může být východiskem pro stanovení přepočítacího koeficientu, pomocí kterého budou převáděny všechny operace v domácí měně na euro (tak tomu bylo doposud u většiny zemí, které do eurozóny vstupovaly). To však záleží na tom, na jaké výchozí úrovni je parita nastavena a zda si nepředvídané události, které mohou nastat během setrvání měny v ERM II, nevynutí její korekci směrem nahoru nebo dolů. Při jejím stanovení se proto vychází z celé řady makroekonomických ukazatelů, které mohou měnový kurs ovlivnit (úrokový diferenciál, očekávaná inflace, saldo běžného účtu platební bilance, příliv zahraničního kapitálu, stav devizových rezerv aj.)

Pokud by výchozí parita byla vzhledem k tržnímu kursu podhodnocena, pak lze očekávat, že během dvouletého období bude docházet k rychlému posilování domácí měny, které může vést až k revalvaci centrální parity (tuto zkušenost získalo Slovensko).

Nadhodnocený kurs by naopak mohl být destabilizující, především v případě politické i ekonomické nestability v daném regionu. Spekulativní útoky na domá-

cí měnu by mohly vést k výraznému znehodnocení domácí měny. V případě, že by nebylo možné stabilizovat kurs pomocí intervencí CB, pak by muselo dojít k devalvaci centrální parity.

2 ZKUŠENOSTI SLOVENSKA A DÁNSKA S ÚČASTÍ V ERM II

Slovensko a Dánsko jsou zeměmi, jejichž setrvání v ERM II, bylo ve srovnání s ostatními zeměmi EU, poněkud specifické.

Slovensko se zapojilo do kursového mechanismu ERM II už 28. listopadu 2005, tedy záhy po vstupu do Evropské unie (1. května 2004). Ale už před tímto plánovaným krokem musela Národní banka Slovenska (dále jen NBS) řešit nežádoucí apreciaci domácí měny vůči euru. Zhodnocování domácí měny probíhalo podle ní příliš rychle a nebylo v souladu s vývojem makroekonomických ukazatelů. Ve snaze zabránit nežádoucímu přílivu kapitálu, snižovala NBS úrokové sazby a pomocí devizových intervencí se snažila zastavit nepříznivý vývoj kursu slovenské koruny, který snižoval konkurenceschopnost domácích výrobců na světových trzích.

Centrální parita byla při vstupu do ERM II stanovená na úrovni **38,4550 SKK/EUR** při standardním flukтуаčním pásmu $\pm 15\%$, což znamenalo pohyb kursu v rozmezí 32,6868 – 44,2233 SKK/EUR. Aktuální tržní kurs slovenské koruny byl 38,4610 SKK/EUR, to znamená, že centrální parita byla jen mírně nadhodnocena. Hned po svém vstupu do kursového mechanismu ERM II, slovenská koruna posílila a následně se pohybovala na úrovni výrazně vyšší než centrální parita. V polovině roku 2006 se však dostala do depreciačního pásma (důvodem byly nejasné výsledky voleb do Poslanecké sněmovny, averze zahraničních investorů vůči riziku v nových tržních ekonomikách aj.). Aby posílila domácí měnu, NBS intervenovala během jednoho měsíce celkem třikrát (21. 6., 29. 6. a 12. 7.) prodejem 3 085 mil. EUR. Ale už od druhé poloviny roku 2006, v souvislosti se změnou postoje zahraničních investorů, začala slovenská koruna posilovat. NBS se proto rozhodla znovu intervenovat, tentokrát však s cílem oslabit domácí měnu, a proto nakoupila 495 mil. EUR. Tato intervence se ukázala jako neúčinná, neboť trend posilování slovenské koruny stále pokračoval i v následujícím roce 2007. Na to NBS reagovala opět přímou intervencí a nakoupila 530 mil. EUR. To přispělo pouze ke krátkodobé stabilizaci kursu domácí měny, a proto vzhledem k pokračování

čující apreciaci bylo, po dohodě ministrů financí zemí eurozóny, prezidenta ECB a ministrů financí a guvernérů centrálních bank zemí zapojených do ERM II, přistoupeno ke změně centrální parity o 8,5 %. Nová parita byla stanovena (s platností od 19. března 2007) na úrovni **35,4424 SKK/EUR** a hranice flukuačního pásma se tak posunula na 30,1260 – 40,7588 SKK/EUR. Reálný kurs byl v té chvíli 33,9590 SKK/EUR, což vyvolalo tlaky na další apreciaci, proti které NBS opět intervenovala a nakoupila 1400 mil. EUR. Slovenská koruna ale během roku 2008 stále posilovala. Svoji roli, vedle dobrých ekonomických výsledků a pozitivního ratingu ze strany EU, sehrály i spekulace na její další zhodnocování. Kurs se tak dostal až na hodnotu 32,500 SKK/EUR. Následovala další intervence, a to ve výši 700 mil. EUR. Tato skutečnost vedla ke druhé změně centrální parity slovenské koruny a to o 17,6472 %. Nová parita byla (s platností od 29. května 2008) stanovena na úrovni **30,126 SKK/EUR**. Na této úrovni byl stanoven i konverzní kurs slovenské koruny vůči euru po vstupu Slovenska do eurozóny (1. ledna 2009). NBS během celého období setrvání v ERM II intervenovala celkem sedmkrát v celkové výši 6,210 mil. EUR – z toho třikrát proti depreciaci domácí měny (prodala 3,085 mil. EUR) a čtyřikrát proti apreciaci domácí měny (nakoupila 3,125 mil. EUR). (NBS 2006, 2007, 2008).

Opakující se změna centrální parity byla považována za precedent, který doposud nebyl v historii ERM II zaznamenán.

Dánsko je zemí s nejdelším pobytem v kursovém mechanismu ERM II. Do kursového mechanismu Evropského března 1979) a zapojilo se i do ERM II (1. ledna 1999). Centrální parita dánské koruny, pro účast v ERM II, byla stanovena na úrovni 7,46038 DKK/EUR a tržní kurs se může pohybovat v užším oscilačním pásmu $\pm 2,25$ %, které bylo dohodnuto s ECB a představiteli členských zemí eurozóny. Dosud tato hranice nebyla nikdy překročena a během celého období setrvání v kursovém mechanismu, nebyly zaznamenány výraznější apreciační či depreciační tlaky, které by vyžadovaly změnu centrální parity. Centrální banka Dánska ovlivňuje vývoj kursu pomocí krátkodobých úrokových sazeb a pomocí intervencí na devizovém trhu. Požadované kritérium kursové stability by tak Dánsko bez problémů splňovalo. Dánsko plnilo i ostatní maastrichtská kritéria, ale po odmítnutí Maastrichtských dohod (referendum 2. června 1992) si vyjednalo neúčastnickou doložku (11. prosince 1992 opt-out clause), která mu umožňuje

nepřijmout euro ani v případě, kdy bude splňovat požadovaná kritéria (poté referendum 18. května 1993 dohody přijalo). Dánsko tak setrvává mimo eurozónu a o přijetí eura zatím neusiluje. Vazba domácí měny na jednotnou měnu eurozóny, vytváří pro Dánskou centrální banku předpoklady pro plnění jejího prioritního cíle měnové politiky, kterým je cenová stabilita. Takováto dlouhodobá vnější rovnováha nemůže být pouze výsledkem působení centrální banky, ale je nepochybně i odrazem příznivého ekonomického vývoje. Dánsko patří mezi ekonomicky nejvyspělejší země EU s tradičně nejnižší mírou nezaměstnanosti. (Danmarks Nationalbank 2009)

Motivy vstupu do kursového mechanismu ERM II byly u obou sledovaných zemí rozdílné. V případě Dánska byla hlavním motivem stabilizace měnového kursu a s tím související cenová stabilita. Dánsko je tak zemí, která ukázala, že strategie sledování dvou cílů – stabilní cenové hladiny a stabilního měnového kursu – může být úspěšná. Předpokladem ale je stabilita makroekonomických veličin.

Jinak to bylo v případě Slovenska, které vstup do ERM II vnímalo jako kvalifikační předpoklad pro vstup do eurozóny. Případ Slovenska ukázal, jak je důležité načasování vstupu, tak i nastavení vhodné a udržitelné centrální parity.

Cestu, kterou šlo Slovensko, by si zřejmě zvolila i Česká republika, která má v úmyslu zapojit se do mechanismu ERM II teprve po vytvoření předpokladů pro to, aby jí bylo umožněno v době vyhodnocování kursového kritéria přijmout jednotnou měnu euro. Čili strávit tam pouze nezbytné dva roky.

3 ČESKÁ KORUNA A ERM II

Česká republika je jednou z 5 zemí EU, které dosud do ERM II nevstoupily a jednou ze 7 zemí EU, které zatím nepřijaly euro. Mimo ERM II stojí dosud Švédsko, Polsko, Maďarsko a Rumunsko a euro zatím nepřijalo ani Dánsko a Bulharsko. Poslední dvě jmenované země jsou zapojeny v ERM II.

Pokud by se Česká republika rozhodla přijmout euro, jak se k tomu při vstupu do EU zavázala, musela by mimo jiné splnit stanovená maastrichtská kritéria, včetně kritéria kursové stability. Vstup ČR do ERM II by představoval významnou změnu oproti současnému režimu měnového kursu s řízenou pohyblivostí. Znamenalo by to návrat k režimu pevného měnového kursu,

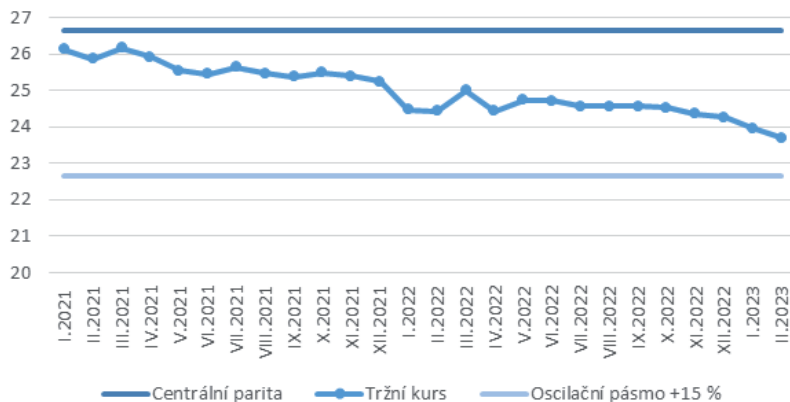
kteřý Česká národní banka (dále jen ČNB) opustila v roce 1997 v souvislosti s měnovou krizí.

System pevného měnového kursu je považován za vhodný mechanismus přispívající ke stabilizaci inflace, a to jak přes stabilizaci cen dováženého zboží, tak i přes inflační očekávání. Neznamená to však, že by systém pohyblivých kursů byl zdrojem růstu inflace a faktorem nestability makroekonomických veličin. Jeho výhodou může být naopak větší prostor pro provádění nezávislé měnové politiky a tím i eliminaci externích šoků, zatímco pevné měnové kursy mohou být terčem spekulativních útoků a tím i zdrojem měnových krizí. (Mandel, Durčáková 2016). K tomu je nutné dodat, že stabilizační role pevného měnového kursu s oscilačním pásmem $\pm 15\%$ a s možností revalvace centrální parity, kterou připouští ERM II je dosti problematická.

Každý kursový režim, a to jak pevných, tak i pohyblivých kursů, tedy má své výhody a nevýhody a volba správného režimu patří mezi důležitá rozhodnutí kursové politiky. Při tomto rozhodnutí je nezbytné vycházet ze stávající makroekonomické situace a očekávaných změn, z míry flexibility výrobních faktorů (především cen, mezd a mobility pracovní síly), stupně otevřenosti dané ekonomiky, výše a struktury jejích devizových rezerv a v neposlední řadě i z případné účasti země v regionálním uskupení a z toho vyplývající závaznosti dohod upravujících spolupráci v měnové oblasti.

Měnový kurs je makroekonomická veličina, která je ovlivňována jinými makroekonomickými veličinami, které mají vliv na vnitřní a vnější ekonomickou rovnováhu země a zvolený kursový režim je pouze jednou ze součástí hospodářské politiky země. Zda daný kursový režim bude udržitelný a bude sehrávat stabilizující roli, bude záležet především na tom, jestli se budou ostatní makroekonomické veličiny a hospodářské politiky vyvíjet rovnovážným, udržitelným způsobem a navzájem konzistentně. (Mandel, Tomšík 2018)

Vzhledem k tomu, že ČR se zatím do kursového mechanismu ERM II nezapojila, je možné plnění tohoto kritéria hodnotit pouze v hypotetické rovině, a to na základě odhadnutého kursu.

Graf. 1: »Vývoj kursu CZK/EUR (měsíční průměry)

Zdroj: ČNB 2023a. Vlastní zpracování

Pokud bychom si stanovili hypotetickou centrální paritu CZK/EUR jako průměrnou měsíční hodnotu kursu devizového trhu v posledním čtvrtletí 2020, s tím, že bychom vstupovali do ERM II od 1. ledna 2021, pak by námi zvolená parita byla na úrovni 26,659 CZK/EUR s možností pohybu, při 15 % oscilačním pásmu, v rozmezí 22,660 - 30,658. Z přiloženého grafu 1 vyplývá, že během požadovaného dvouletého pobytu v ERM II se koruna pohybovala v apreciačním pásmu s jednoznačným klesajícím trendem k dolní hranici oscilačního pásma, a to i přes některé negativní vnější vlivy. K mírnému oslabení koruny došlo pouze v březnu 2022, což může souviset s ruskou invazí na Ukrajinu. Ke stabilizaci kursového vývoje napomohly i intervence ČNB na devizovém trhu v průběhu roku 2022 (ČNB 2023b). Dlouhodobé posilování měnového kursu v souvislosti s reálnou konvergencí v letech výhledu by nemělo být v rozporu s plněním kursového kritéria. Za stávající situace, kdy má koruna tendenci se zhodnocovat, by tedy účast v kursovém mechanismu ERM II, neměla být pro ČR zásadním problémem.

Ze strategie ČR o přistoupení k eurozóně vyplývá, že se vláda a ČNB shodují na účasti ČR v ERM II pouze po nezbytně nutnou dobu, která by neměla výrazně překročit požadované dva roky. Z toho současně vyplývá, že by se ČR měla zapojit do mechanismu ERM II teprve až po vytvoření předpokladů, které by jí umožnily v době vyhodnocování kursového kritéria přijmout euro, tzn. až bude

dosaženo vysokého stupně udržitelné konvergence a ČR bude schopna tlumit po ztrátě vlastní měnové politiky případné asymetrické šoky jinými mechanismy, než je měnový kurs. (ČNB 2022a)

Podmínkou toho, aby náklady přijetí eura plynoucí ze ztráty vlastní měnové politiky byly relativně malé, je důležitá i vysoká míra sladění české ekonomiky s ekonomikou eurozóny.

4 PLNĚNÍ MAASTRICHTSKÝCH KONVERGENČNÍCH KRITÉRIÍ

Z analýzy obsažené v dokumentu „Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou-prosinec 2022“ vyplývá, že Česká republika v roce 2022 ani 2023 velmi pravděpodobně nesplní referenční hodnoty maastrichtských kritérií (s výjimkou veřejného dluhu).

Tab. 1 ▶ Plnění konvergenčních kritérií

| | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020 | 2021 | 2022* | 2023* |
|-----------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Cenová stabilita | | | | | | | | | | |
| Hodnota kritéria | 1,3 | 0,6 | 0,7 | 2,1 | 2,2 | 1,9 | 0,5 | 2,2 | 8,5 | 5,3 |
| Česká republika | 0,4 | 0,3 | 0,6 | 2,4 | 2,0 | 2,6 | 3,3 | 3,3 | 14,4 | 9,5 |
| Rozpočtová stabilita | | | | | | | | | | |
| Hodnota kritéria salda | -3,0 | -3,0 | -3,0 | -3,0 | -3,0 | -3,0 | -3,0 | -3,0 | -3,0 | -3,0 |
| Česká republika | -2,1 | -0,6 | 0,7 | 1,5 | 0,9 | 0,3 | -5,8 | -5,1 | -4,6 | -4,3 |
| Hodnota kritéria dluhu | 60,0 | 60,0 | 60,0 | 60,0 | 60,0 | 60,0 | 60,0 | 60,0 | 60,0 | 60,0 |
| Česká republika | 41,9 | 39,7 | 36,6 | 34,2 | 32,1 | 30,0 | 37,7 | 42,0 | 43,9 | 46,1 |
| DI. úrokové sazby | | | | | | | | | | |
| Hodnota kritéria | 3,8 | 3,8 | 4,1 | 3,3 | 4,1 | 3,3 | 2,7 | 2,6 | 3,3 | 3,2 |
| Česká republika | 1,6 | 0,6 | 0,4 | 1,0 | 2,0 | 1,6 | 1,1 | 1,9 | 4,5 | 5,2 |

*Predikce

Zdroj: ČNB 2022a, ECB 2022

Česká republika patří mezi země Evropské unie s nejvyšší inflací, kterou ovlivňují silné nabídkové i poptávkové tlaky a kritérium cenové stability tak nesplňuje a podle prognóz by inflace i v následujících měsících měla zůstat vysoko nad referenční hodnotou.

Veřejné finance jsou po sérii podpůrných opatření zavedených během epidemie covid-19 zatíženy vysokými strukturálními schodky, k nimž se přidávají další opatření zaměřená na snížení dopadu energetické krize na domácnosti a podniky a výdaje na humanitární pomoc válkou postižené Ukrajině. V důsledku toho lze očekávat nárůst deficitu veřejných financí výrazně nad 3 % HDP. Schodky veřejných rozpočtů se promítnou do nárůstu veřejného dluhu, ale při predikované hodnotě 46,1 % HDP by se jeho výše v roce 2023 měla nacházet pod referenční hodnotou konvergenčního kritéria.

Kritérium konvergence dlouhodobých úrokových sazeb bylo až do roku 2021 vždy plněno. Poté co ČNB v reakci na rostoucí inflaci zvýšila základní úrokové sazby, které se promítly do nárůstu výnosů státních dluhopisů, dosažená hodnota se dostala nad požadovanou hodnotou tohoto kritéria. Vzhledem k negativnímu úrokovému diferenciatu ECB vůči ČNB, nebude pravděpodobně toto kritérium v dalších letech plněno. (ČNB 2022a,b)

A v neposlední řadě není formálně plněno ani kritérium kursové stability, protože Česká republika není do kursového mechanismu ERM II zapojena.

5 VÝHODY A RIZIKA ÚČASTI V BANKOVNÍ UNII

Komise EU v současné době, jako zcela nové opatření, podmiňuje vstup do ERM II vstupem do bankovní unie. Jde tedy o změnu pravidel pro země EU, které dosud euro nepřijaly. V konvergenční zprávě ECB je zmíněna povinnost vstoupit do bankovní unie nejpozději s přijetím eura. Nicméně Komise EU požaduje vstup do bankovní unie současně se vstupem do ERM II a považuje to za „posílený přístup“ k přístupovému procesu, který by měl být uplatňován i na všechny další zájemce o vstup do ERM II. Tento postup byl již aplikován na Chorvatsko a Bulharsko, v roce 2020. Obě tyto země souběžně se vstupem do ERM II vstoupily i do bankovní unie.

Proti tomuto rozhodnutí Komise EU se v roce 2019 s cílem předejít vzniku precedentu pro budoucí vstup ČR do ERM II vymezila ČNB s tím, že vstup

do bankovní unie před vstupem do eurozóny pro ČR by představovalo nerovné postavení vůči zemím eurozóny, přičemž tato povinnost nevyplývá z požadavků unijního práva. (ČNB 2022b).

Bankovní unie je projekt, který byl reakcí na události v bankovním sektoru po finanční krizi v roce 2008, která odhalila negativní interakci mezi bankami, státem a reálnou ekonomikou, kdy vlády ve snaze zachránit systémově významné banky před kolapsem se zadlužovaly, což vedlo k poklesu cen vládních dluhopisů a poškozovalo tak pozici bank, v jejichž aktivech převládaly tyto cenné papíry. Cílem projektu je zajistit větší bezpečnost a stabilitu bankovního systému v eurozóně a tím i celé EU. Projekt byl prioritně určený pro země eurozóny s tím, že země mimo eurozónu se mohly k projektu připojit formou navázání tzv. úzké spolupráce. To by ale už na základě rozhodnutí Komise EU nemělo platit, neboť povinnost vstoupit do bankovní unie by se měla týkat i zemí, které chtějí vstoupit do ERM II.

Bankovní unie spočívá na třech pilířích:

- Jednotný mechanismus dohledu (SSM)
- Jednotný mechanismus pro řešení krizí (SRM)
- Evropský systém pojištění vkladů (EDIS)

Cílem Jednotného mechanismu dohledu (SSM) je uplatnit jednotný přístup k bankovním institucím eurozóny. Dohlížet na to, jak úvěrové instituce dodržují obezřetnostní požadavky a odhalovat nedostatky již v rané fázi a zajistit tak přijetí vhodných opatření k jejich nápravě, aby se předešlo šíření nákazy a ohrožení celkové finanční stability. Mezi ekonomy zaznívají výhrady k výhodnosti tohoto mechanismu pro země mimo eurozónu. Argumentují tím, že:

- vstupem do SSM by řada kompetencí v oblasti dohledu a řešení selhání v bankovním sektoru přešla z ČNB na centrální úroveň, tedy na Evropskou centrální banku
- o návrzích Rady dohledu o postupu vůči problémové bance rozhoduje Rada guvernérů, ve které ČR nemá zastoupení a nemohla by se k navrženému postupu vyjádřit
- země mimo eurozónu by neměly přístup k finančním prostředkům Evropského stabilizačního mechanismu

- úvěrové instituce zemí mimo eurozónu, nad kterými by dohlížela ECB, by nemohly využívat přímé úvěrové a likvidní linky od ECB, která by plnila roli věřitele poslední instance
- není dosud vyjasněn přístup ECB ke specifickým úvěrovým institucím působících v zemích mimo eurozónu.

Cílem Jednotného mechanismu pro řešení krizí (SRM) je zajistit, aby případné problémy bank byly řešeny s co nejmenšími dopady na daňové poplatníky a reálnou ekonomiku. Vstupem do Jednotného mechanismu pro řešení krizí

- by přešly kompetence při řešení krizí na evropskou úroveň, konkrétně na Jednotný výbor pro řešení krizí (SRB), pod který by spadaly systémově významné banky. V případě vstupu ČR do bankovní unie by pod přímou kontrolu SRB přešly minimálně tři největší úvěrové instituce sídlící v ČR a všechny přeshraničně působící skupiny – UniCredit, Raiffeisenbank, J&T Finance Group.
- bude SRB moci kdykoliv převzít pravomoci národního orgánu i ve vztahu k méně významným úvěrovým institucím. V případě vstupu do bankovní unie by SRB mohl odlišně hodnotit „veřejný zájem“ na zahájení rezoluce zejména středně velkých úvěrových institucí působících na tuzemském bankovním trhu. Mohlo by jít o instituce vůči kterým ČNB předpokládá uplatnit v případě jejich selhání některý z rezolučních nástrojů, což by bez deklarace „veřejného zájmu“ nebylo možné.
- by ČR přispívala do Fondu pro řešení krizí (FRK) o jehož využití rozhoduje SRB. S účastí v bankovní unii by byl spojen přístup k mnohonásobně větší kapacitě společného fondu (SRF) a instituce z ČR by do tohoto fondu odváděly nižší příspěvky než do národního fondu pro řešení krizí. Naopak proti vstupu nadále hovoří přesun významných kompetencí z ČNB na SRB a z toho vyplývající možné riziko marginalizace zájmu tohoto orgánu na zachování finanční stability v ČR. Nevýhodou by mohlo být i sdílení kapacity SRF s mnohonásobně větším počtem úvěrových institucí z ostatních zemí bankovní unie a také povinnost podílet se na financování možných budoucích krizí bankovních sektorů v jiných státech formou budoucích dodatečných odvodů do SRF. Kromě příspěvků do toho se povinné osoby rovněž musí podílet na úhradě provozních nákladů SRB, formou ročního administrativního poplatku.

Cílem Evropského systému pojištění vkladů je vytvořit fond pojištění vkladů z příspěvků institucí, spadajících do systému pojištění vkladů, při zohlednění jejich rizikovitosti. Tento pilíř zatím vzhledem k velkým názorovým rozdílům jednotlivých členských zemí EU na jeho fungování, nebyl dosud dokončen. Rozpory panují i u stávajících pilířů a stále jsou diskutovány legislativní změny usilující o prohloubení integrace v bankovní unii.

Vstup do bankovní unie je obecně spojován mj. s přeshraničním sdílením rizik a ztrát, a může být proto z tohoto hlediska přínosnější pro ty členské státy, jejichž bankovní sektor je relativně méně stabilní. Naopak pro členské státy, jejichž finanční sektor je relativně více odolný a stabilní, by byl z tohoto hlediska spíše méně přínosný. Vstupem do bankovní unie by se ČR přiřadila k zemím, které spoléhají na finanční pomoc ECB, ke které ale banky zemí, které nepřijaly euro, nemají přístup.

Projekt Bankovní unie není v řadě dílčích aspektů zcela dokončen a s tím je spojena i značná nejistota, neboť výsledné podmínky účasti zemí mimo eurozónu, nejsou v některých oblastech zcela známy. (MF ČR 2020)

Ekonomové se shodují v tom, že by ČR neměla do bankovní unie vstupovat, a to z důvodu výše uvedených nerovných podmínek, oproti zemím eurozóny.

ZÁVĚR

Česká republika se při vstupu do EU, stejně jako i ostatní nové členské země zavázala, k přijetí eura. Časový harmonogram tohoto kroku není nijak právně upraven a je v kompetenci každého státu, kdy se do eurozóny zapojí. Podmínkou však je dosažení vysokého stupně udržitelné konvergence, posuzované nejen plněním tzv. maastrichtských kritérií, které by měly zajistit cenovou stabilitu, stabilitu na finančních trzích, rozpočtovou stabilitu a kursovou stabilitu, ale i řady dalších kritérií, vypovídajících o ekonomické sladěnosti s eurozónou. Diskuse se stále vede kolem účasti ČR v kursovém mechanismu ERM II. S tou jsou spojena určitá pozitiva, jako např. těsnější napojení na ECB prostřednictvím kursových intervencí, prohloubení integrace s ostatními zeměmi eurozóny nebo stabilnější měnový kurs, který povede ke snížení kursového rizika atd., ale na druhé straně v sobě skrývá i potenciální náklady v podobě omezení samostatné měnové politiky a stabilizační role pohyblivého měnového kursu. Nahrazením

národní měny eurem by ČR ztratila velice důležitý nástroj hospodářské politiky.

Skutečností je, že se pravidla pro setrvání v kursovém mechanismu se sice nezměnila, ale změnil se podmínky vstupu do tohoto mechanismu. Pokud by se o vstupu do ERM II uvažovalo, měli bychom se poučit ze zkušeností, které získalo Slovensko a dbát na to, aby centrální parita odpovídala reálnému rovnovážnému měnovému kursu.

Pokud je podmínkou vstupu do eurozóny splnění maastrichtských kritérií a tady se v posledních letech a podle prognózy, od referenčních hodnot vzdalujeme, a na jejich plnění závisí i rozhodnutí o vstupu do ERM II, kde bychom podle strategie přijetí eura měli setrvat maximálně požadované dva roky a navíc je vstup do ERM II podmíněn vstupem do bankovní unie, o kterém se zatím vážně neuvažuje, pak z toho vyplývá, že v současné době nelze uvažovat o vstupu do ERM II a tím i perspektiva vstupu do eurozóny je dosti vzdálená.

Ve světle probíhajících událostí v eurozóně je ale otázkou, zda by ČR vůbec měla v dohledné době usilovat o přijetí eura. ČR se sice vstupem do EU k tomuto kroku zavázala, ale dnešní EU už není tou oblastí, jakou bylo v době, kdy do ní vstupovala.

Od vstupu ČR do EU bylo implementováno mnoho reforem, jejichž záměrem bylo přispět ke zvýšení stability celé EU a k prohloubení její integrace. Institucionální rámec EU, potažmo eurozóny se nicméně stále vyvíjí. Z doposud realizovaných a připravovaných návrhů reforem vyplývají pro ČR další institucionální či finanční změny a závazky, které je nutné brát v úvahu při rozhodování o vhodném načasování vstupu do eurozóny.

OZNÁMENÍ

Článek byl zpracován jako jeden z výstupů institucionální podpory IP 100040 na Fakultě financí a účetnictví VŠE v Praze.

LITERATURA

ČNB (2003). *Zpráva o inflaci*. Kurzový mechanismus ERM II a kurzové konvergenční kritérium. [online]. [cit. 2022-09-18]. Dostupné na: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/zpravy-o-inflaci/tematicke-prilohy-a-boxy/Kurzovy-mechanismus-ERM-II-a-kurzove-konvergenzni-kriterium/>

ČNB (2022). *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou, prosinec 2022 prosinec 2022*. [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/menovapolitika/.galleries/strategicke_dokumenty/maastricht_vyhodnoceni_2022.pdf

ČNB (2022). *Analyzy stupně ekonomické sladěnosti České republiky s eurozónou 2022*. [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/menova-politika/.galleries/strategicke_dokumenty/analyzy_sladenosti_2022.pdf

ČNB (2023). *Kursy devizového trhu*. [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné na: <https://www.cnb.cz/cs/financni-trhy/devizovy-trh/kurzy-devizoveho-trhu/>

ČNB (2023). *Devizové obchody ČNB*. [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné na: <https://www.cnb.cz/cs/financni-trhy/devizovy-trh/devizove-obchody-cnb/>

Danmarks Nationalbank (2009). *Monetary Policy in Denmark*, [online], 3rd edition. [cit. 2022-11-22]. Dostupné na: <http://www.nationalbanken.dk>

ECB (2022). *Konvergenční zpráva červen*. Frankfurt nad Mohanem, Evropská centrální banka. [online]. [cit. 2022-10-22]. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.cs.html>

Mandel, M., Durčáková, J. (2016). *Mezinárodní finance a devizový trh*. Management Press, Praha. ISBN 978-80-7261-287-1.

Mandel, M., Tomšík, V. (2018). *Monetární ekonomie v období konvergence a krize*. Management Press, Praha 2018. ISBN 978-80-7261-545-2

NBS (2006, 2007, 2008). *Výroční správa 2006, 2007, 2008*. [online]. [cit. 2022-10-15]. Dostupné na: <http://www.nbs.sk>

MF ČR (2020). Aktualizace studie dopadu účasti či neúčasti ČR v bankovní unii. [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné na: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Studie_2020-12_BU-Aktualizace-Studie-dopadu-bankovni-unie-material-po-vlade.pdf

Doc. Ing. Jana Marková, CSc.

Katedra měnové teorie a politiky, Fakulta financí a účetnictví

Vysoká škola ekonomická v Praze

Email: markovaj@vse.cz

MANAŽERSKÉ PŘÍSTUPY K PLNĚNÍ CÍLŮ VYPLÝVAJÍCÍCH Z GREEN DEALU V ČESKÉ REPUBLICE – BIBLIOMETRICKÁ ANALÝZA

MANAGERIAL APPROACHES TO THE ACHIEVING THE GREEN DEALS GOALS IN THE CZECH REPUBLIC – BIBLIOMETRIC ANALYSIS

Radka Šperková

Renata Skýpalová

Milan Jan Půček

ABSTRAKT

Evropská unie stejně jako celý svět v současné době čelí velkému problému spojenému s poškozování životního prostředí a tím spojené devastaci planety. Ač by se mohlo na první pohled zdát, že se jedná pouze o ekologický problém, jeho důsledky se dotýkají i dalších oblastí včetně oblasti ekonomické. V rámci této studie byl na základě analýzy bibliometrických dat posouzen vědecký diskurz v problematice Green Dealu v oblasti energetiky a dopravy se zaměřením na Českou republiku. V rámci bibliometrické analýzy bylo zjištěno, že většina publikačních výstupů je směřována do oblastí enviromentálních věd, zemědělství a energetiky. Zajímavé je také zjištění, že problematika Green Dealu v ČR je sledována i v ostatních zemích střední a jihovýchodní Evropy, což dokazuje její mezinárodní přesah.

Klíčová slova: *Evropský Green Deal, Česká republika, bibliometrická analýza, odpovědný management, energetika, doprava*

JEL Classification: *M110, M120*

ABSTRACT

The European Union, together with the whole world, is currently facing a major problem related to environmental damage and the related devastation of the planet. Although at first glance it might seem that this is just an environmental problem, its consequences also affect other areas, including the economic area. Within this study, the scientific discourse on the issue of the Green Deal in the field of energy and transport was assessed based on the analysis of bibliometric data with a focus on the Czech Republic. As part of the bibliometric analysis, it was found that the majority of publication outputs deal with the areas of environmental sciences, agriculture and energy. However, it is interesting to note that the issue of the Green Deal in the Czech Republic is also being monitored in other countries of Central and South-Eastern Europe, which proves its international character.

Keywords: *European Green Deal, Czech Republic, bibliometric analysis, responsible management, energy, transport*

JEL Classification: *M110, M120*

ÚVOD

Evropská unie stejně jako celý svět v současné době čelí velkému problému spojenému s poškozování životního prostředí a tím spojené devastaci planety. Ač by se mohlo na první pohled zdát, že se jedná pouze o ekologický problém, jeho důsledky se dotýkají i dalších oblastí včetně oblasti ekonomické. V reakci na tuto skutečnost a také na tzv. Pařížskou dohodu (dohoda 195 států světa, že udrží oteplování planety pod hranicí dvou stupňů Celsia), přijala Evropská unie 11. prosince 2019 soubor iniciativ pod názvem Green Deal. (Sikora, 2021), (Pelsa, Balina, 2022) Země EU se v rámci Green Dealu zavazují k tomu, že do roku 2050 nebudou produkovat žádné čisté emise skleníkových plynů, hospodářský růst bude oddělen od využívání zdrojů a nebude opomenut žádný jednotlivec ani region. (Ossewaarde, Ossewaarde-Lowtoo, 2020) Evropa by se tak v roce 2050 měla stát prvním uhlíkově neutrálním kontinentem světa.

Celosvětově prosazované principy Green Dealu je možné nalézt v mnoha již existujících oblastech. Prvním z nich je business etika, resp. etický management, který se opírá o etický kodex. (Valentine a Fleischman, 2002), (Peterson, 2002), (Adams a kol., 2001), (Pierce a Henry, 2000) Druhým je pak corporate social responsibility (CSR), která je nejčastěji propojována s principem Tripple Bottom Line (TBL nebo 3BL). Aktivita 3BL jsou rozřazeny do tří pilířů: sociální,

ekonomický a environmentální (*Colbert a Kurucz, 2007, Elkington, 1998, Ferro a kol., 2019*).

V červenci 2021 byl představen balíček legislativních návrhů s názvem Fit for 55. Jedná se o soubor návrhů, které mají uzpůsobit politiky EU v oblasti klimatu, energetiky, dopravy a zdanění tak, aby se mohly podílet na snižování emisí skleníkových plynů do roku 2030 alespoň o 55 % oproti roku 1990. Na realizaci opatření půjde jedna třetina investic ve výši 1, 8 bilionu eur, které jsou k dispozici v rámci programu oživení NextGen EU a sedmiletého rozpočtu EU. (*Evropská rada, 2022*) Na rozdíl od samotného Green dealu je tento balíček velmi konkrétní. Zaměřuje se na oblasti, jako je obchodování s emisními povolenkami (EU ETS), uhlíkové vyrovnání na hranicích, energetiku a paliva či využívání půdy a lesnictví. Opatření zahrnují dodatečnou podporu čisté dopravy, obnovitelné zdroje energie a tzv. uhlíkové clo pro dovozy s vysokým obsahem uhlíku ze zemí, kterým chybí dostatečná vlastní opatření na snížení emisí skleníkových plynů. (*Sklenář, 2022*) Jednotlivé státy Evropské unie se pak liší přístupem, jak hodlají cíle naplnit. Bohaté severské a západní státy zatím především prezentují své záměry na technologický posun na poli výroby, skladování a přenosu energií. Chudší státy evropského jihu a východu zase přemýšlejí, jak transformovat svou ekonomiku, aby naplnily třeba právně závazná pravidla na snížení emisí do roku 2030. (*Vincent, 2021*)

I když se zdá být toto opatření trochu drastické a rychlé, vzhledem k snaze zabránit nezvratným změnám planetárního ekosystému, je naprosto nezbytné. Neobejde se to ale bez dopadů prakticky do všech sektorů hospodářství, průmyslu a domácností. Dle *Labelle, Tóth, Szép (2022)* Hrozí, že aplikace politiky balíčku „Fit for 55“ do sektoru domácností utlumí růst disponibilního příjmu domácností, protože více příjmů bude přeměřováno na platby za energie. Problematikou průmyslu se zabývá *Vinck (2022)*. Podle něj, pokud nebudou přijata rychlá a hmatatelná opatření k omezení prudce rostoucích cen, k zajištění dostatečné, dostupné a nízkouhlíkové energie, pokud úřady nebudou řešit nesrovnalosti a nesoudržnost některých právních opatření, nebude v pomoci ani evropskému průmyslu. Varuje také před rostoucí cenou emisních povolenek, která může vést k pádu firem a k vysoké nezaměstnanosti.

Je tedy patné, že stejně jako všechny obdobné plány na celém světě, i tento se potýká z řadou problémů. Hlavní problémy lze shrnout dle názorů *Boglosov a kol. (2022)*, *Siddi (2021)*, *Leonard a kol. (2021)*, *Rifkin (2021)* a *Ciot (2022)*. *Boglosov a kol. (2022)* uvádí, že největší problémem je upřednostnění enviromentálních aktivit na úkor volného a konkurenčního trhu. Green Deal včetně přidruženého balíčku „Fit for 55“ prosazuje vládní zásahy, silné regulace a kontrolu, což vede k tomu, že podnikatelská rozhodnutí se nemohou řídit ekonomickými kalkulacemi. *Siddi (2021)* tento názor sdílí a podotýká, že veřejné investice EU do zeleného sektoru navíc nevyvolávají multiplikační efekt ze strany soukromého sektoru. Takže pokud se finanční prostředky EU nedostanou včas k nejvíce postiženým regionům a následně pak k organizacím a jednotlivcům, může se rozšířit chudoba a nespokojenost. Další slabina dle *Boglosova a kol. (2022)* je v absenci strategií a velmi nejednoznačných cílech, které brání provádění politiky a dosahování navrhovaných cílů. Chybí zde institucionální rámec, metodická podpora a dochází k celkové roztržičnosti kompetencí státní správy. Dle *Rifkina (2021)* se to také týká restriktivního výkladu konceptu spravedlivého přechodu, který prosazují orgány Evropské unie. Pojem spravedlivý je obecně vnímán jako solidarita, spravedlnost s celkovým zaměřením na všechny lidi a občany EU bez rozdílu. *Leonard a kol. (2021)* namítají, že ve skutečnosti to ale neplatí a EU v plánu klade hlavní důraz na konkrétní části společnosti, jako jsou zaměstnanci v postižených firmách a občané bez práce a o ostatních obyvatelích žijících v postiženém regionu už neuvažuje. Dle *Boglosov a kol. (2022)* a *Siddi (2021)* je problém také v obrovských nákladech (přes 1 bilion EUR) na realizaci celého plánu za neexistence jakékoli jistoty, že očekávané cíle budou dosaženy.

Green Deal je komplexním plánem pro celou EU, proto se zde objevuje řada jeho podporovatelů i kritiků, a to z řad politických představitelů jednotlivých zemí, organizací, podnikatelů, zemědělců, vědců i řadových občanů. (*Rifkin, 2021*) Je nutné ale poznamenat, že některé případy kritiky Green Dealu jsou uměle vytvářeny kvůli nedostatečným či zkresleným informacím, jež se objevují v médiích anebo je šíří i někteří politici.

Prvotní rozpor již přineslo samotné přejetí Green Dealu v jednotlivých členských zemích. Uhlíkovou neutralitu podle „Zelené“ dohody pro Evropu schválily hlavy všech států Evropské unie na zasedání Evropské rady 12. prosince 2019.

Mezi odpůrce patřily zejména země střední a východní Evropy, které jsou závislé na uhelné energetice a těžkém průmyslu. Zelená dohoda na ně totiž bude mít mnohem větší dopad než na státy západní či severní Evropy, které uhlí nikdy netěžily a nemají ani tak rozvinutý těžký průmysl. (Zachová, 2021) Proto Česká republika podmínila svůj souhlas tím, že cíl se nebude vztahovat na jednotlivé země, ale na EU jako celek. Báčová (b 2021) I když je ČR jednou ze zemí EU, dle Ciot (2022) a Kašpárka (2020) není ani v roce 2022 na Green Deal připravena. Dokonce se ozývaly hlasy čelních představitelů včetně prezidenta, že by se ČR z Green Dealu vyvázala. Je nutné si ale uvědomit, že nesplnění cílů by bylo spojeno s mnohem vyššími náklady, než kdyby se je začala řádně plnit. (EnergoZrouti.cz, 2022) a Báčová (a 2021)

Je tedy jasné, že i v ČR v následujících 10 letech dojde k přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku. Lze očekávat, že tento přechod bude mít velké dopady zejména v oblasti energetiky a dopravy na samosprávy a jejich organizace. Přechod bude mít velké nároky na rozpočty samospráv v ČR. (Šimberová a kol., 2022) Každá samospráva bude muset z hlediska nízkouhlíkové ekonomiky vyhodnotit nejen stávající infrastrukturu a její provoz, ale také u všech nových investic pečlivě zvažovat jednotlivé scénáře nejen z prvotního finančního hlediska, ale také s ohledem na technologické, časové, a tedy i nákladové požadavky vycházející z přísných kritérií nízkouhlíkové ekonomiky. (Kotlán a kol., 2021)

Výzkum a s ním spojený článek si klade za cíl identifikovat zaměření současného vědeckého diskurzu týkajícího se problematiky Green Dealu v ČR ve vazbě na odpovědný management, přičemž byla tato problematika zúžena na téma energetiky a dopravy. K dosažení cíle bude využita analýza bibliometrických dat. V návaznosti na ni je dalším cílem identifikovat relevantní články a z nich plynoucí poznatky k tématu Green Dealu v ČR (a) ve vazbě na města a obce, (b) v oblasti dopravy, (c) v oblasti energetiky, (d) ve vztahu k odpovědnému managementu. K výzkumným cílům byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- 1) Potvrdí analýza bibliometrických dat nárůst vědeckého zájmu o problematiku evropského Green Dealu ve vazbě na ČR?
- 2) Je oblast energetiky ve vazbě na evropský Green Deal v ČR zastoupena v publikačních výstupech nejvíce? V jakém rozsahu je zastoupeno téma dopravy a téma odpovědného managementu? Respektive ve kterých oblastech vědec-

kého výzkumu je téma evropského Green Dealu v ČR nejvíce zastoupeno?

- 3) Jaké poznatky plynou z identifikovaných článků k tématu Green Dealu v ČR
- (a) ve vazbě na města a obce, (b) v oblasti dopravy, (c) v oblasti energetiky, (d) ve vztahu k odpovědnému managementu?

METODY

Analýza dat v této studii byla provedena pomocí deskriptivní analýzy, která je založena na vyhodnocení bibliometrických dat na základě základních charakteristik, jako jsou zdroje, autoři, země, roky vydání atd.). Bibliometrie je obor, který používá matematické a statistické techniky ke zkoumání publikačních vzorců v distribuci informací a soubor nástrojů, které by výzkumníci často používají k analýze publikovaných dat. (Bozkurt, 2023) Z hlediska historického lze zaznamenat značný pokrok v této oblasti. (Katuk a Köseoğlu, 2023) Dokazují to dřívější vědecké studie, kde se metody vztahovaly pouze k růstu studovaných oblastí nebo změnám v čase (Kessler, 1963). Až později byla použita analýza společné citace podle citovaných odkazů (Small, 1973), analýza spolucitování citovaných autorů (White, Griffith, 1981), citační analýza podle dokumentů (Smith, 1981) a analýza sousloví (Callon, Courtial, Turner, Bauin, 1983).

I v současnosti, jak uvádí Popa a kol., (2022) se akademický svět věnuje studiu vědecké literatury a stále více pozornosti soustředí na bibliometrickou analýzu, protože si uvědomuje výhody, které může komplexní a úplná analýza přinést k pochopení studovaného oboru. Bibliometrická analýza je efektivní metodou k nalezení trendů ve specifických oblastech výzkumu a identifikaci relevantních publikací pro další kvalitativní zkoumání, kde se s danými publikacemi a trendy pracuje do větších podrobností. (Jacimovic a kol., 2021) Dle Bozkurt, (2023) zahrnuje soubor statistických metod používaných ke zjišťování změn v rámci předmětu vědeckých studií, trendů a originality publikací.

Pro dosažení stanoveného cíle je nezbytné provést strukturovaný přehled vědecké literatury. V důsledku toho byla jako nevhodnější technika vědeckého mapování literatury v současnosti vybrána bibliometrická analýza, kterou je možné dle považovat za rychlou, koncepční, intelektuální a nejobsáhlejší známou metodu. To také dokládá Dabbagh a kol., (2019), Donthu a kol., (2021), Ejdays a Szpilko, (2022), Zápotocká a Ochrana, (2022).

Bibliometrická analýza zaměřená na vědecký diskurz týkající se problematiky Green Dealu v ČR v energetice a dopravě s vazbou na odpovědný management probíhala v následujících krocích:

1. Výběr bibliografických databází

V prvním kroku byly vybrány bibliografické databáze Scopus a Web of Science. Tyto databáze představují transdisciplinární celosvětové referenční úložiště prezentující široké spektrum vědeckých publikací, obsahují důležité, komplexní a kvalifikované rejstříky a zahrnují časopisy s prokázanou vědeckou kvalitou.

2. Stanovení klíčových slov

V další fázi výzkumného procesu byla stanovena klíčová slova a slovní spojení, prostřednictvím kterých byly vygenerovány seznamy článků, které ve svém bibliografickém popisu, včetně názvu, klíčových slov a abstraktu, afilaci, grantu atd. obsahují odkazy na daná slovní spojení. Pracováno bylo se slovním spojením Green Deal. Vzhledem k množství nalezených publikací irelevantních k souboru iniciativ EU známých pod názvem Green Deal, muselo být zpřesněno na klíčové slovní spojení European Green Deal. Výsledky jsou uvedeny v tabulce 1.

Tab. 1 » Počet záznamů klíčového slovního spojení v jednotlivých databázích k 18. 4. 2023

| Klíčová slova | POČET NALEZENÝCH ZÁZNAMŮ | |
|----------------------------|--------------------------|---------|
| | WEB OF SCIENCE | SCOPUS |
| Green Deal | 10 397 | 317 009 |
| European Green Deal | 2 017 | 87 384 |

Zdroj: Databáze a Web of Science a Scopus, zpracování autorů

Další zpřesnění uvedeného klíčového slovního spojení pak vychází z cíle tohoto článku v rámci, kterého je předmětem zkoumání připravenost samosprávy a jejich organizací v ČR na aplikaci principů evropského Green Dealu v oblasti energetiky a dopravy. Nově vytvořená klíčová slovní spojení včetně počtu nalezených výstupů v předmětných databázích jsou uvedena v tabulce 2.

Tab. 2 » Počet záznamů k cíli vztažených klíčových slovních spojení k 18. 4. 2023

| Klíčová slova | POČET NALEZENÝCH ZÁZNAMŮ | |
|--|--------------------------|--------|
| | WEB OF SCIENCE | SCOPUS |
| European Green Deal and Czech | 153 | 4 904 |
| European Green Deal and Czech and Energy | 66 | 3 406 |
| European Green Deal and Czech and Transport | 18 | 2 598 |
| European Green Deal and Czech and Responsible management | 2 | 1 767 |

Zdroj: Databáze a Web of Science a Scopus, zpracování autorů

3. Výběr omezujících kritérií

Aby bylo možné odfiltrovat irelevantních články, bylo nezbytné doplnit ke klíčovým slovům i omezující kritéria. Zvolená kritéria pro jednotlivé vybrané databáze jsou shrnuta v tabulce 3.

Tab. 3 » Omezující kritéria použitá při získávání dat z vybraných databází

| Kritérium | STANOVENÉ POŽADAVKY VE WEB OF SCIENCE | STANOVENÉ POŽADAVKY VE SCOPUS |
|-----------------------------------|--|--|
| Vyhledávání | uzavřený řetězec slov | uzavřený řetězec slov |
| Kde hledat klíčová slovní spojení | v názvech, abstraktech a klíčových slovech | v názvech, abstraktech a klíčových slovech |
| Časový úsek | 2019–2023 | 2019–2023 |
| Typ dokumentu | články, recenze, knihy, recenze knih | články, recenze, knihy, recenze knih |
| Jazyk dokumentu | angličtina, čeština, slovenština | angličtina, čeština, slovenština |

Zdroj: zpracování autorů

Jako první bylo nutné vyřadit irelevantní články v rámci, kterých se vyskytuje pouze slovo European a s problematikou Green Deal nemají nic společného. Toho bylo docíleno prostřednictvím vyhledávání s uzavřeným řetězcem klíčových slovních spojení (např. „European Green Deal“). Dále bylo nastaveno,

v jakých částech publikací mají být uvedena slovní spojení hledána (jednalo se o hledání v názvech, abstraktech a klíčových slovech). Následovalo nastavení časového omezení a vyhledány byly pouze materiály publikované v letech 2019 až 2023. Samotný Green Deal pod tímto názvem EU představila 11. prosince 2019, aby byla schopná splnit cíl (udržet oteplování planety pod hranici dvou stupňů Celsia) vyplývající z Pařížské dohody ratifikované 195 státy světa v roce 2015.

Z hlediska typu dokumentu byly pro další analýzu kvalifikovány články, recenze, knihy, recenze knih. Ostatní typy publikací (úvodníky, recenze z konferencí, poznámky, dopisy atd.) vzhledem k minimu nalezených relevantních výsledků byly vyřazeny. V rámci nutnosti porozumět i obsahové stránce publikací byla jako jazyk publikace zvolena angličtina, čeština a slovenština.

2 BIBLIOMETRICKÁ ANALÝZA

První etapa výzkumu byla zaměřena na problematiku Green Dealu energetice a dopravě v rámci ČR a zahrnovala analýzu zájmu o danou problematiku v průběhu let, identifikaci dominantních publikací dle počtu citací a jejich příslušnosti k hlavním tematickým okruhům v databázích Scopus a Web of Science. Jako klíčové slovní sousloví bylo použito „European Green Deal“ and „Czech“ a pro eliminaci irelevantních publikačních výstupů bylo doplněno o omezující kritéria (viz tabulka 3).

Tab. 4» Počet záznamů slovních spojení po zavedení omezujících kritérií k 18. 4. 2023

| Klíčová slova | POČET NALEZENÝCH ZÁZNAMŮ | |
|--|--------------------------|--------|
| | WEB OF SCIENCE | SCOPUS |
| "European Green Deal" and "Czech" | 15 | 1 |
| "European Green Deal" and "Czech" and "Energy" | 10 | 1 |
| "European Green Deal" and "Czech" and "Transport" | 3 | 0 |
| "European Green Deal" and "Czech" and "Responsible management" | 0 | 0 |

Zdroj: Databáze a Web of Science a Scopus, zpracování autorů

Otázkou stále zůstává, jak rozsáhlý je vědecký diskurs o problematice Green Dealu v ČR. V databázi Web of Science bylo nalezeno po uplatnění všech omezujících kritérií celkem 15 publikačních výstupů, zatímco v databázi Scopus pouze 1. (viz tabulka 4). Tento výstup je navíc totožný s výstupem *Simionescu, Strielkowski a Gavurova, (2022)* tabulka 5, řádek 1. Proto další zkoumání již bylo prováděno pouze u výstupů z databáze Web of Science.

Tab. 5» Publikační výstupy obsahující klíčové slovní spojení "European Green Deal" and "Czech" k 18. 4. 2023

| Autor | Název | Tematická oblast | Země | Rok | Citace |
|--|--|-------------------------------------|-----------------|------|--------|
| Simionescu, Mihaela Strielkowski, Wadim Gavurova, Beata | Could quality of governance influence pollution? Evidence from the revised Environmental Kuznets Curve in Central and Eastern European countries | Environmental Science | Rumunsko | 2022 | 17 |
| Simionescu, Mihaela Wojciechowski, Adam Tomczyk, Arkadiusz Rabe, Marcin | Revised Environmental Kuznets Curve for V4 Countries and Baltic States | Environmental Science | Rumunsko | 2021 | 11 |
| Simionescu, Mihaela | Revised environmental Kuznets Curve in CEE countries. Evidence from panel threshold models for economic sectors | Environmental Science | Rumunsko | 2021 | 9 |
| TSafarik, Dalibor Hlavackova, Petra Michal, Jakub | Potential of Forest Biomass Resources for Renewable Energy Production in the Czech Republic | Energy | Česká republika | 2022 | 5 |
| Simberova, Iveta Koraus, Antonin Schuller, David Smolikova, Lenka Strakova, Jarmila Vachal, Jan | Threats and Opportunities in Digital Transformation in SMEs from the Perspective of Sustainability: A Case Study in the Czech Republic | Business, Management and Accounting | Česká republika | 2022 | 4 |
| Kotlan, Igor Nemec, Daniel Kotlanova, Eva Skalka, Petr Macek, Rudolf Machova, Zuzana | European Green Deal: Environmental Taxation and Its Sustainability in Conditions of High Levels of Corruption | Economics, Econometrics and Finance | Česká republika | 2021 | 4 |

pokračování tabulky na následující stránce

Tab. 5» Pokračování

| Autor | Název | Tematická oblast | Země | Rok | Ci-tace |
|---|---|--------------------------------------|-----------------|------|---------|
| Koneczna, Renata Cader, Justyna | Hydrogen in the Strategies of the European Union Member States | Energy | Polsko | 2021 | 4 |
| Ignatoski, Matea Lerga, Jonatan Stankovic, Ljubisa Dakovic, Milos | Comparison of Entropy and Dictionary Based Text Compression in English, German, French, Italian, Czech, Hungarian, Finnish, and Croatian | Mathematics | Chorvat-sko | 2020 | 3 |
| Ciot Melania Gabriela | Implementation Perspectives for the European Green Deal in Central and Eastern Europe | Environmental Science | Rumunsko | 2022 | 2 |
| Szekacs, Andras Roszik, Peter Balazs, Katalin Podmaniczky, Laszlo Ujj, Apolka | Agroecological initiatives in Hungary and their Central European aspects | Agricultural and Biological Sciences | Maďarsko | 2020 | 2 |
| Supron, Blazej Lacka, Irena | Research on the Relationship between CO2 Emissions, Road Transport, Economic Growth and Energy Consumption on the Example of the Visegrad Group Countries | Energy | Polsko | 2023 | 0 |
| Sarapatka, Borivoj Bednar, Marek | Rainfall Erosivity Impact on Sustainable Management of Agricultural Land in Changing Climate Conditions | Agricultural and Biological Sciences | Česká republika | 2022 | 0 |
| Lapcik, Vladimir Lapcik, Martin | Current Aspects of Decarbonisation in the Czech Republic and Possibilities of Replacement of Coal Energy Sources by Renewable Sources of Electric Energy | Energy | Česká republika | 2022 | 0 |
| Tichy, Karel | The Role of Water and Hydric Reclamations in the Transformation of the Usti Region | Energy | Česká republika | 2022 | 0 |

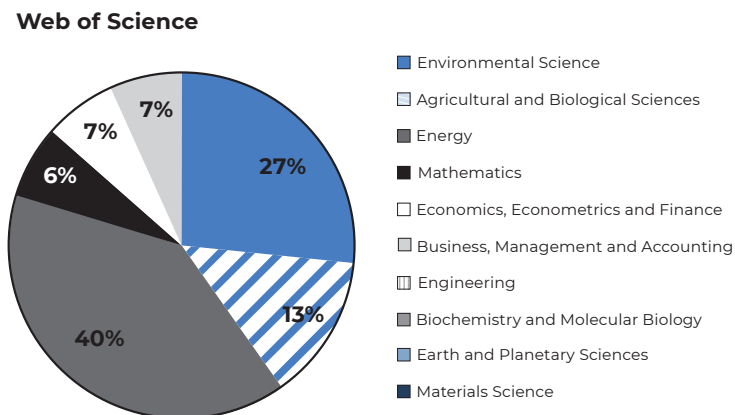
Zdroj: Databáze a Web of Science, zpracování autorů

Situace ohledně ochrany životního prostředí a s tím spojeného udržitelného hospodářství zaměřeného na aplikaci principů Green Dealu v ČR je předmětem

vědeckého diskurzu již řadu let. Dokazuje to i počet publikačních výstupů v jednotlivých letech, který roste stabilním tempem. Z hlediska struktury zemí, odkud dané publikace pochází, je na prvním místě samozřejmě Česká republika (7 publikačních výstupů). Zajímavé ale je zjištění, že problematika Green Dealu v ČR je také sledována i v ostatních zemích střední a jihovýchodní Evropy, jako je Polsko (2 publikační výstupy), Maďarsko (1 publikační výstup), Chorvatsko (1 publikační výstup) a Rumunsko (4 publikační výstupy). Nejcitovanější publikací (17 citací ve WoS) byl článek *Simionescu, Strielkowski a Gavurova, (2022)*, za ním pak následovaly další dva starší publikační počiny stejné hlavní autorky *Simionescu, Wojciechowski, Tomczyk a Rabe, (2021)* - 11 citací ve WoS a *Simionescu, (2021)* - 9 citací ve WoS. Citovanost ostatních publikací se pohybuje v rozmezí 2-5 citací s tím, že celkem 5 publikačních počínů zatím nebylo citováno vůbec (viz tabulka 5).

ČR obdrží v následujících letech z fondů Evropské unie velký objem financí na klimatická opatření. Tyto prostředky budou odpovídat 450 až 800 miliardám korun a zamíří do mnoha oblastí, od alternativních zdrojů energie a komunitní energetiky přes zlepšování energetické účinnosti až po udržitelné zemědělství. (Vojáček, 2022) Proto je důležité sledovat i vědecký diskurs z hlediska oblastí vědeckého bádání (viz obrázek 1).

Obr. 1» Struktura publikací obsahující klíčové slovní spojení "European Green Deal" and "Czech" podle oblastí vědeckého bádání k 18. 4. 2023



Zdroj: Databáze a Web of Science, zpracování autorů

Jak vyplývá ze samotné podstaty Green Dealu i provedené analýzy (viz obrázek 1) většina publikačních výstupů zaměřených na situaci v ČR je směřována do oblasti enviromentálních věd a zemědělství (celkem 40 %). Tato oblast je zároveň jednou z klíčových oblastí z hlediska dopadů Green Dealu. Stejně významnou oblastí vědeckého bádání, je také oblast energetiky (také 40 % publikací). Z hlediska energetiky půjde v ČR nejen o hledání možností úspor spotřeby všech energií v budovách a v další infrastruktuře (například věšené osvětlení), ale také o to, jak nízko emisní zdroj energií bude používán. Též bude nezbytné zvažovat aspekty energetické bezpečnosti, případně soběstačnosti. Obdobné to bude též v oblasti dopravy.

Publikace v pro cíl práce klíčových oblastech ekonomie, ekonomiky a managementu nejsou v databázi WoS příliš početně zastoupeny (celkem 14 %). Evropská komise vyvinula specializovaný právní rámec pro spravedlivé rozdělení financí a zavázala se poskytovat podporu regionům, které budou nejvíce postiženy. Tato strategie bude fungovat pouze tehdy, bude-li podpořena a dodržována všemi členskými zeměmi. (*Fleming, Mauger, 2021*) Na investice a reformy, které podporují cíle v oblasti klimatu, musí každá země EU věnovat nejméně 37 % finančních prostředků, jež obdrží v rámci Nástroje pro oživení a odolnost, jehož celkový rozpočet dosahuje 672, 5 mld. eur. (*Evropská komise, 2022*) Jelikož se jedná o nemalé finanční částky, které se dotýkají i ČR, která má dle *Peksa, (2021)* zatím 150 miliard Kč v Modernizačním fondu na změny v energetice a teplárenství a dalších 42 miliard Kč na podporu Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje, kterých se nejvíc dotkne ukončení těžby uhlí, je o to důležitější vědecký diskurz v těchto oblastech sledovat.

3 PLNĚNÍ GREEN DEALU ZE STRANY MĚST A OBCÍ V ČR

Města a obce již jsou a nadále budou klíčovými aktéry pro nastavování a plnění klimatických cílů a opatření vyplývajících z Green Dealu. Podle *Svazu měst a obcí ČR (2022)* je však třeba více zohlednit regionální rozdíly v procesu implementace Green Dealu, a to nejen mezi jednotlivými členskými státy, ale i na regionální úrovni, jako například umožnit využívat (dočasně) dle geografických, ekonomických a sociálních podmínek také plyn, jadernou energetiku, zařízení na energetické využívání odpadu a další zdroje energie. Na lokální úrovni je nutná

jak cílená podpora investic, tak podpora přenosu know-how mezi jednotlivými evropskými zeměmi i v případě dílčích projektů s multiplikačním potenciálem (energetické komunity, využití odpadního tepla apod.).

Šanci získat podporu mají nejrůznější individualizované projekty jednotlivých měst a obcí. Prostor bude mít rozvoj recyklačních technologií, zálohování, přeměna měst a obcí na energeticky soběstačné, inovace ve stavitelství, udržitelná doprava, a mnoho dalšího. Způsob přerozdělování peněz zatím není pevně daný, proto je dobré situaci sledovat. (Škrdlíková, 2020) To ale klade na města a obce značné nároky v oblasti technické infrastruktury. Proto Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě (2021) prosazuje, aby se v městech a obcích stala pravidlem pozice „městského inženýra“, která je nyní již běžná v zemích západní Evropy.

4 GREEN DEAL V ČR V OBLASTI DOPRAVY

Doprava významně přispívá k hospodářskému růstu a vyšší kvalitě života tím, že usnadňuje pohyb osob a zboží. Na druhou stranu to způsobuje externality, které mají škodlivé účinky na životní prostředí a veřejné zdraví. Tyto externality jsou hlavním impulsem k podpoře inovací, díky nimž bude doprava ekologičtější, bezpečnější a efektivnější a povede tak k lepšímu naplnění cílů Green Dealu. (Tsakalidis a kol., 2020) a (Cempirek, Kodym, Turek, 2022) Sektor dopravy způsobuje až čtvrtinu (podle Evropské agentury pro životní prostředí je to přesně 23, 04 %) emisí skleníkových plynů v atmosféře. Z toho 72 % emisí je způsobeno silniční dopravou, 14 % leteckou dopravou, 13 % vodní dopravou (vnitrozemská vodní a námořní) a 1 % železniční dopravou. Dominantním palivovým zdrojem jsou až v 94 % fosilní paliva. Bohužel v dovozu fosilních paliv je Evropa energeticky závislá na třetích zemích, což výrazně a ohrožuje její energetickou bezpečnost. (Koralova-Nozharova, Stoykova, Stoyancheva, 2021) I na tuto oblast je v rámci Green Dealu myšleno. EU chce dosáhnout omezení závislosti na fosilních palivech podporou železniční dopravy, omezením dotací do dopravy využívající fosilní paliva a narovnání podmínek pro leteckou a námořní dopravu, které jsou vyjmuty ze systému emisního obchodování a nemusejí platit za své emise skleníkových plynů. (Freidinger, 2020)

Povinnost zajistit dopravní dostupnost území v ČR je dána zákonem (předpis č. 194/2010 Sb.). Přeprava nákladu i cestujících motorovými dopravními prostředky ale vždy zatěžuje životní prostředí. Silniční doprava se v ČR jedním z hlavních konzumentů energie a investice do rozvoje nízkouhlíkových technologií a vozidel však zůstávají nízké. (Lauda, Novotný, 2022) V roce 1995 tvořila doprava jen 11 % celkové spotřeby energie, zatímco v roce 2017 již 27 %. Téměř 95 % celkové spotřeby energie v sektoru dopravy připadá na silniční dopravu.

Posun dopravní politiky v ČR je obecně charakterizován jako pomalý již po dlouhou dobu. Způsobuje to řada faktorů, především fixní charakter dopravní infrastruktury v kombinaci s dlouhým plánovacím horizontem velkých investic a pomalými změnami v postojích a chování politiků a obyvatel. (Jordová, Brůhová-Foltýnová, 2021) Řada krajů, měst a obcí se snaží tyto problémy řešit zaváděním nových pravidel k omezení rychlého rozvoje osobního motorismu (zavedením parkovacích zón, zákazem některých kategorií ekologicky škodlivých vozidel v historických centrech měst atd.) ve prospěch obnovy a vylepšení prvků veřejné dopravy alespoň tam, kde má ekonomický potenciál, zejména ve velkých městech. V ČR je tzv. MHD organizována v rámci větších měst ČR (od cca 40 tis. obyvatel) nebo v rámci aglomerací (tj. regionálních center jako Brno, Ostrava, Plzeň a hlavní město Praha). Tato doprava může zahrnovat více druhů dopravy jako metro, tramvaje, trolejbusy, lanovky, silniční linková autobusová doprava a vodní doprava. (Vavrek, Bečica, 2020) Samozřejmě, další alternativou ekologické přepravy je také chůze nebo cyklistika. Ve stávajících městech a obcích v ČR je to dle Kramarova, Kankovský (2020) velký problém. Uliční síť je dána historickým vývojem města a bez výrazných a nákladných změn, zejména v majetkové a ekonomické rovině, není možné ji měnit ani rozšiřovat. To spolu s trendy životního stylu, jako jsou požadavky na rychlou mobilitu a existenci virtuálních sociálních sítí, vede k celkovému úbytku chodců ve veřejném prostoru, minimalizaci kontaktů a většímu odcizení. Tomu se snaží zabránovat i EU které v příštích letech bude směřovat 10 % všech peněz na dopravu přímo na budování cyklostezek. Podle NPO (2022) chce tak pomoci městům a obcím budovat kvalitní infrastrukturu, která bude logicky navazovat na veřejnou dopravu, především tu železniční. Samy kraje, obce nebo města vlastní prostředky na vybudování cyklostezek až na výjimky nemají.

Složitost je jednou z hlavních výzev při budování moderních dopravních systémů, protože jsou ovlivněny řadou technických, finančních a ekologických omezení, ale také odlišnými pohledy různých zainteresovaných stran v oblasti dopravy, které se snaží maximalizovat své individuální výhody. (Vavrek, Bečica, 2020) Proto je nutný integrovaný a koordinovaný přístup k plánování městské mobility, který představují podle Jordová, Brůhová-Foltýnová (2021) plány udržitelné městské mobility. Jedná se o strategické plány určené k uspokojení potřeb mobility lidí a podniků ve městech a jejich okolí pro lepší kvalitu života. Tento plánovací koncept je v mnoha evropských zemích zcela nový, a přináší tak mnoho výzev pro města, která s tímto konceptem nemají předchozí zkušenosti. Na základě provedeného průzkumu Jordová, Brůhová-Foltýnová (2021) konstatují, že česká velká i menší města mají o tento koncept zájem a pomocí něj efektivněji uplatňují různá opatření udržitelné dopravy, vytvářejí více participačních aktivit a lépe naplňují cíle Green Dealu.

5 GREEN DEAL V ČR V OBLASTI ENERGETIKY

Jako jedna ze tří zemí s nejvyšší spotřebou uhlí v Evropě čelí Česká republika obrovské výzvě. (Prošeková a kol., 2021) a (Osička a kol., 2021) Jedním z cílů Green Dealu je dekarbonizace ekonomik Evropské unie do roku 2050. Cílem strategie je navíc spojit dekarbonizaci se zeleným ekonomickým růstem prostřednictvím politických opatření v oblasti oběhového hospodářství, mobility, zemědělství a zejména energetiky. Energetický sektor vyniká tím, že představuje 80 % emisí skleníkových plynů v EU, což z něj činí klíčový pro uvedenou dekarbonizaci. (Ringel, Bruch, Knodt, 2021)

V průběhu příštích dvou desetiletí bude v ČR potřeba až 12 GW (nebo ekvivalent 60 % současného výrobního portfolia) nové nízkouhlíkové výrobní kapacity k nahrazení uhelné energie a možná i dosluhující jaderné elektrárny Dukovany. Politici na národní i regionální úrovni to mohou buď nechat zcela na trhu, v takovém případě pravděpodobně skončí s mnoha plynovými turbínami, nebo se do procesu zapojit sami. (Osička a kol., 2021)

O energetickou transformaci musí usilovat všichni aktéři v ekonomickém systému: spotřebitelé, podniky, instituce i veřejný sektor. (Borghesi, Vergalli, 2022) Právě energeticky soběstačné obce a města mohou být do budoucna odpovědí

na otázku, jak vyrábět dostupnou a čistou energii. Obce mohou díky vlastním zdrojům energie ušetřit na nákladech a současně tak zajistit i nezávislé fungování kritické infrastruktury. Platby za energie neodcházejí vzdáleným dodavatelům, ale zůstávají v místní ekonomice, kde dále podporují koupěschopnost obyvatel. V České republice je 160 obcí a měst, které vlastní a provozují nějaký systém na výrobu vlastní elektřiny či tepla. Nejoblíbenější jsou střešní fotovoltaické elektrárny, výtopy na biomasu, vodní, bioplynové nebo větrné elektrárny. Celkově tvoří jejich instalovaný výkon 24 MWe (elektřina), respektive 116 MWt (teplo). (*Komunitní energetika, 2021*)

Příkladem zcela soběstačné obce na poli výroby tepla a elektrické energie z obnovitelných je obec Kněžice. Obec vlastní a provozuje biomasovou výtopy a získaným teplem vytápí většinu domů v obci pomocí vlastní tepelné soustavy. Vedle toho ještě plánuje zřídit obecní distribuční síť s prvky smart grid, díky níž by bylo možné dodávat v obci i místně vyrobenou elektřinu nejen z bioplynové stanice, ale i ze solárních elektráren na obecních i soukromých střeších. (*Komunitní energetika, 2021*)

Dle *Marando a kol. (2022) a Komunitní energetika, (2021)* je ale nutné konstatovat, že obnovitelné zdroje energie samozřejmě nejsou bez chyb a nejedná se ani o všespásné řešení. Na druhou stranu je EU v rámci Green Dealu považuje za důležitou součást řešení klimatických změn a dekarbonizace energetiky.

6 GREEN DEAL V ČR A ODPOVĚDNÝ MANAGEMENT

Obvyklým předpokladem v oblasti vnímání problematiky činnosti firem je předpoklad, že firmy jsou založeny za účelem výroby produktů či poskytování služeb, které na trhu statků a služeb jsou dále prodávány zákazníkům (firmám či domácnostem). K tomuto zavedenému pohledu se velmi přirozeně nabízí otázka, kterou položil *Foster (2021)* „Komu by měly být zaměřeny aktivity firmy?“. Možné odpovědi zahrnují vlastníky firmy, zaměstnance firmy nebo širší společnost, místní komunitu firmy nebo jejich hostitelskou zemi. „Společenská odpovědnost“ je tedy společenská odpovědnost nebo povinnost, která se vztahuje ke společnosti nebo firmě. (*Bowen, 2013*) Tyto principy jsou uznávány různými orgány jako je OSN prostřednictvím svého „Global Compact“ (*UNGC, 2006*) či OECD prostřednictvím svých „Guidelines for Multinational Enterprises“ (*OECD, 2011*).

Mezi principy naplňující problematiku etického přístupu a etického řízení spadá taktéž problematika Evropského Green Deal, která je zaměřena na podporu zelené energie, čistých technologií, snižování hluku, snižování znečištění vzduchu a vody zavedení v zemích EU. *Dánilá a kol. (2022)* poukazují na silný vliv Green Deal na sociální, environmentální a ekonomické úrovni a současně na úrovni podnikatelského sektoru. Naprostou nezbytností je společná spolupráce všech zainteresovaných stran.

CSR aktivity lze považovat za aktivity odpovědného managementu, nelze je však považovat za synonymum pro společensky odpovědné řízení (SRM) (*Foster, 2021*). *Foster (2018)* doporučuje termín SRM používat k označení celkového přístupu k řízení, který plně zahrnuje filozofii společenské odpovědnosti. *Lantos (2001)* hovoří o několika podvariantách CSR: etické CSR – veškerá činnost by měla být v mezích zákona a neměla by být v žádném smyslu morálně zavřeníhodná; strategická CSR – úvahy, které nemusí být nezbytně nutné pro provoz podniku, ale které mají okamžitou ekonomickou návratnost pro vlastníky; a altruistické CSR, čímž myslí, že se na skutečně filantropické akce dívá jako na součást podnikání.

Vhodným bodem v oblasti problematiky Green Deal je provázání principů s již existujícími aktivitami CSR, které řada firem zná a uplatňuje. V tomto synergickém přístupu tak mohou být inspirováni teoretikové (školy), praxe (manažeři) i politický sektor (vláda) k tomu, aby propojili teorii s praxí (*Dytrt, 2006*). *Minciú, Berar a Dobrea (2020)* poukazují na potřebu nové definice filozofie, cílů a obsahu managementu v kontextu současné situace a potřeb 21. století. *Dytrt (2006)* doporučuje zaměřit pozornost v oblasti managementu na etické rozhodování, odpovědný přístup v kontextu plnění strategických cílů společnosti jako celku.

ZÁVĚR

Green Deal bezpochyby ovlivní všechny oblasti lidských činností včetně celé ekonomiky EU. Ambiciózních cílů vyplývajících ze strategie Green Dealu bude možné dosáhnout rozvojem nových technologií, udržitelných řešení a průlomových inovací. To vyžaduje obrovské množství intelektuálního úsilí a finanční podpory systému výzkumu a inovací. (*Ejdys a Szpilko, 2022*) A právě identifikace stavu vědeckého výzkumu souvisejícího se strategií Green Dealu je klíčovým

prvkem umožňujícím na jedné straně posouzení současného rozsahu výzkumu a na straně druhé identifikaci potenciálně nově vznikajících výzkumných směrů. V práci byly také stanoveny tři výzkumné otázky, na které byly nalezeny následující odpovědi:

Odpověď na výzkumnou otázku otázku č.1

V rámci této studie byl na základě analýzy bibliometrických dat posouzen vědecký diskurz v problematice Green Dealu v oblasti energetiky a dopravy se zaměřením na Českou republiku. Většina publikačních výstupů samozřejmě pochází ČR. Zajímavé ale je zjištění, že problematika Green Dealu v ČR je také sledována i v ostatních zemích střední a jihovýchodní Evropy. Počet publikačních výstupů v jednotlivých letech roste stabilním tempem. Z toho je možné odvodit i nárůst vědeckého zájmu o problematiku evropského Green Dealu ve vazbě na ČR.

Odpověď na výzkumnou otázku otázku č.2

V rámci bibliometrické analýzy bylo zjištěno, že většina publikačních výstupů je směřována do oblastí enviromentálních věd, zemědělství a energetiky. Jedná se hlavně o využití efektivních technologií, renovace budov a výstavba nových pasivních budov, náhrada uhelných a plynových elektráren „čistými“ technologiemi jako fotovoltaika, biomasa a vítr. Green Deal zároveň předpokládá transformaci na „zelenou“ ekonomiku při zachování hospodářského růstu a také vytváření nových „zelených“ pracovních míst. (Rečka, Máca a Ščasný, 2023), (Lapčík a kol., 2022) Důležitou je také oblast dopravy, který v ČR desítky tisíc lidí nejenom v samotných dopravních společnostech, ale i v dalších firmách, které se na jejím chodu podílejí. (Supron a Łacka, 2023) Publikace v pro cíl práce klíčových oblastech ekonomie, ekonomiky a odpovědného managementu i přes velkou důležitost těchto oblastí nejsou v databázi WoS příliš početně zastoupeny.

Odpověď na výzkumnou otázku otázku č.2

Města a obce již jsou a nadále budou klíčovými aktéry pro nastavování a plnění klimatických cílů a opatření vyplývajících z Green Dealu, tudíž by neměla jeho význam podceňovat. Měla by se zaměřit především na energetickou soběstačnost, inovace ve stavitelství, udržitelnou dopravu a rozvoj recyklačních technolo-

gií. Energetický sektor vyniká tím, že představuje 80 % emisí skleníkových plynů v EU, proto je pro něj nezbytné provést dekarbonizaci a přejít k výrobě čisté energie z obnovitelných zdrojů. Pro města a obce v ČR by bylo řešením přistoupit ke zřízení střešních fotovoltaických elektráren, vytopen na biomasu, vodních, bioplynových nebo větrných elektráren apod. Problémy v oblasti ekologizace dopravy se dají ze strany měst a obcí řešit např. zaváděním nových pravidel k omezení rychlého rozvoje osobního motorismu (zavedením parkovacích zón, zákazem některých kategorií ekologicky škodlivých vozidel v historických centrech měst atd.) ve prospěch obnovy a vylepšení prvků veřejné dopravy, kde je nutné zaujmout integrovaný a koordinovaný přístup k jejímu plánování. Pro plnění výzev plynoucích z Green Dealu ve veřejném sektoru v České republice je také vhodné zřízení pozice „městského/obecního inženýra“, která je nyní již běžná v zemích západní Evropy.

Propojení praxe ve veřejném a soukromém sektoru s principy odpovědného managementu v souladu s principy Green Deal je v 21. století nezbytnou potřebou pro revitalizaci odpovědného přístupu k podnikání, v jehož důsledku (synergií) firma může působit za zvýšení kvality svých produktů a služeb, výkonu i loajality svých pracovníků. Stejně tak dochází k posílení postavení na trhu, zlepšení dobrého jména firmy mezi stakeholders, čímž si firma buduje svou udržitelnost.

LITERATURA

ADAMS, Janet, TASHCHIAN, Armen a Ted SHORE (2001). Codes of Ethics as Signals for Ethical Behavior. *Journal of Business Ethics*, 29(3), 199–211. ISSN 0167-4544.

BÁČOVÁ, Marie (2021). a) Z obsahu dokumentu Green Deal. *Z+i*, Praha: Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě. *Stavebnictví* [online], Volume 6. [cit. 2022-10-14]. ISSN 1804-7025, Dostupné z: <http://zpravy.ckait.cz/vydani/2021-06/z-obsahu-dokumentu-green-deal/>

BÁČOVÁ, Marie (2021). b) Green Deal aneb Zelená dohoda pro Evropu naráží na energetickou krizi. *Z+i*, Praha: Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě. *Stavebnictví* [online], Volume 6. [cit. 2022-10-14]. ISSN 1804-7025, Dostupné z: <http://zpravy.ckait.cz/vydani/2021-06/green-deal-aneb-zelena-dohoda-pro-evropu-narazi-na-energetickou-krizi/>

- BORGHESI, Simone a Sergio VERGALLI (2022). The European Green Deal, Energy Transition and Decarbonization. *Environmental and Resource Economics* [online]. 83(1), 1-3 [cit. 2022-10-18]. ISSN 0924-6460. Dostupné z: doi: 10.1007/s10640-022-00726-6
- BOWEN, Howard R. (2013). *Social Responsibilities of the Businessman* [online]. University of Iowa Press, [cit. 2023-04-25]. ISBN 9781609382063. Dostupné z: doi: 10.2307/j.ctt20q1w8f
- BOZKURT, Ahmet Sarper (2023). Bibliometric Analysis of the Published Studies on the Kindling Model between 1980 and 2023. *European Journal of Therapeutics* [online]. [cit. 2023-04-13]. ISSN 2564-7040. Dostupné z: doi: 10.58600/eurjther.20232902-396.y
- CALLON, Michel, Jean-Pierre COURTIAL, William A. TURNER a Serge BAUIN (1983). From translations to problematic networks: An introduction to co-word analysis. *Social Science Information* [online]. 22(2), 191-235 [cit. 2023-04-13]. ISSN 0539-0184. Dostupné z: doi: 10.1177/053901883022002003
- CEMPIREK, Vaclav, Oldrich KODYM a Michal TUREK (2022). Possibilities for Shifting Goods from Road to Rail Freight Transport in the Czech Republic. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* [online]. 987(1) [cit. 2022-11-02]. ISSN 1755-1307. Dostupné z: doi: 10.1088/1755-1315/987/1/012021
- CIOT, Melania-Gabriela (2022). Implementation Perspectives for the European Green Deal in Central and Eastern Europe. *Sustainability* [online]. 14(7) [cit. 2022-10-15]. ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi: 10.3390/su14073947
- COLBERT, Barry, a Elizabeth KURUCZ (2007). Three conceptions of triple bottom line business sustainability and the role for HRM. *People and Strategy*, 30(1), 21. ISSN 1946-4606.
- Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě (2021). *ČKAIT prosazuje vznik pozice městského inženýra–mimo jiné i kvůli Green Dealu*. [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.ckait.cz/ckait-prosazuje-vznik-pozice-mestskeho-inzenyra-mimo-jine-i-kvuli-green-deal>
- DABBAGH, Mohammad, Mehdi SOOKHAK a Nader Sohrabi SAFA (2019). The Evolution of Blockchain: A Bibliometric Study. *IEEE Access* [online]. 7, 19212-19221 [cit. 2023-02-18]. ISSN 2169-3536. Dostupné z: doi: 10.1109/ACCESS.2019.2895646

DONTHU, Naveen, Satish KUMAR, Debmalya MUKHERJEE, Nitesh PANDEY a Weng Marc LIM (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research [online]*. 133, 285-296 [cit. 2023-02-18]. ISSN 01482963. Dostupné z: doi: 10.1016/j.jbusres.2021.04.070

DYTRT, Zdeněk (2006). *Dobré jméno firmy*. Praha: Alfa Publishing, Management studium. ISBN 80-86851-45-1.

EJDYS, Joanna a Danuta SZPILKO (2022). European Green Deal — research directions. a systematic literature review. *Ekonomia i Środowisko – Economics and Environment [online]*. 81(2), 8-38 [cit. 2023-01-31]. ISSN 2300-6420. Dostupné z: doi: 10.34659/eis.2022.81.2.455

ELKINGTON, John (1998). Partnerships from cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business. *Environmental quality management*, 8(1), 37-51. ISSN 1088-1913.

EnergoZrouti.cz (2022). *Green Deal*, [online]. [cit. 2022-10-14]. ISSN 2694-9962 Dostupné z: <https://energozrouti.cz/wiki/greendeal>

Evropská komise (2022). *Financování cílů Zelené dohody*, [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-andgreen-deal_cs

Evropská rada (2022). Balíček „Fit for 55“, [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

FERRO, Carlos, Carmen PADIN, Nils HØGEVOLD, Göran SVENSSON a Juan Carlos SOSA VARELA (2019). Validating and expanding a framework of a triple bottom line dominant logic for business sustainability through time and across contexts. *Journal of Business & Industrial Marketing [online]*. 34(1), 95-116 [cit. 2023-04-25]. ISSN 0885-8624. Dostupné z: doi: 10.1108/JBIM-07-2017-0181

FLEMING, Ruven C. a Romain MAUGER (2021). Green and Just? An Update on the ‘European Green Deal’. *Journal for European Environmental & Planning Law [online]*. 18(1-2), 164-180 [cit. 2022-10-14]. ISSN 1613-7272. Dostupné z: doi: 10.1163/18760104-18010010

FOSTER, M. John (2021). Does CSR Activity Amount to Socially Responsible Management? *Philosophy of Management [online]*. 20(4), 391-410 [cit. 2023-04-25]. ISSN 1740-3812. Dostupné z: doi: 10.1007/s40926-020-00158-6

- FOSTER, M. John (2018). Socially Responsible Management as a Basis for Sound Business in the Family Firm. *Philosophy of Management* [online]. 17(2), 203-218 [cit. 2023-04-25]. ISSN 1740-3812. Dostupné z: doi: 10.1007/s40926-017-0070-1
- FREIDINGER, Jan (2020). Přijmeme Green Deal pro EU. Zelená dohoda pomůže ekonomice v době po koronaviru. In: *Greenpeace.org* [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.greenpeace.org/czech/clanek/6148/prijmeme-green-new-deal-zelena-dohoda-pomuze-ekonomice-v-dobe-po-koronaviru/>
- JACIMOVIC, Jelena, Aleksandar JAKOVLJEVIC, Venkateshbabu NAGENDRABABU, Henry Fergus DUNCAN a Paul M. H. DUMMER (2021). A bibliometric analysis of the dental scientific literature on COVID-19. *Clinical Oral Investigations* [online]. 25(11), 6171-6183 [cit. 2023-02-18]. ISSN 1432-6981. Dostupné z: doi: 10.1007/s00784-021-03916-6
- JORDOVÁ, Radomíra a Hana BRŮHOVÁ-FOLTÝNOVÁ (2021). Rise of a New Sustainable Urban Mobility Planning Paradigm in Local Governance: Does the SUMP Make a Difference?. *Sustainability* [online]. 13(11) [cit. 2022-11-02]. ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi: 10.3390/su13115950
- KATUK, Damla a Emine KÖSEOĞLU (2023). Bibliometric analysis of water at the intersection of environmental psychology and biophilic design. *Architecture Papers of the Faculty of Architecture and Design STU* [online]. 28(1), 17-35 [cit. 2023-04-13]. ISSN 2729-7640. Dostupné z: doi: 10.2478/alfa-2023-0003
- KESSLER, M. M (1963). Bibliographic coupling between scientific papers. *American Documentation* [online]. 14(1), 10-25 [cit. 2023-04-13]. ISSN 0096-946X. Dostupné z: doi: 10.1002/asi.5090140103
- JAGOŠ, Tomáš, PAŠEK, Ondřej a Karel POLANECKÝ (2021). *Komunitní energetika: Obnovitelné zdroje energie pro obce* Red. Brno: Jihomoravský kraj a Hnutí DUHA.
- KORALOVA-NOZHAROVA, Petya, B. STOYKOVA a D. STOYANCHEVA (2021). European Green Deal and transport sector development – opportunities or restrictions. *SHS Web of Conferences* [online]. 120 [cit. 2022-10-19]. ISSN 2261-2424. Dostupné z: doi: 10.1051/shsconf/202112004004
- KOTLÁN, Igor, Daniel NĚMEC, Eva KOTLÁNOVÁ, Petr SKALKA, Rudolf MAČEK a Zuzana MACHOVÁ (2021). European Green Deal: Environmental Taxation and Its Sustainability in Conditions of High Levels of Corruption. *Sustainabi-*

lity [online]. 13(4) [cit. 2023-04-19]. ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi: 10.3390/su13041981

KRAMAROVA, Zuzana a Ales KANKOVSKY (2020). Mobility in Public Spaces of Small Towns in the Czech Republic. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* [online]. 960(4) [cit. 2022-11-02]. ISSN 1757-8981. Dostupné z: doi: 10.1088/1757-899X/960/4/042090

LABELLE, Michael Carnegie, Géza TÓTH a Tekla SZÉP (2022). Not Fit for 55: Prioritizing Human Well-Being in Residential Energy Consumption in the European Union. *Energies* [online]. 15(18) [cit. 2022-10-14]. ISSN 1996-1073. Dostupné z: doi: 10.3390/en15186687

LANTOS, Geoffrey P. The boundaries of strategic corporate social responsibility (2001). *Journal of Consumer Marketing* [online]. 18(7), 595-632 [cit. 2023-04-25]. ISSN 0736-3761. Dostupné z: doi: 10.1108/07363760110410281

LAPČÍK, Vladimír, Martin LAPČÍK a Vladimír LAPČÍK JR (2022). Aktualne aspekty dekarbonizacji w Czechach i możliwości zastąpienia węglowych źródeł energii odnawialnymi źródłami energii elektrycznej. *Inżynieria Mineralna* [online]. 1(1) [cit. 2023-04-19]. ISSN 1640-4920. Dostupné z: doi: 10.29227/IM-2022-01-11

LAUDA, Václav a Vojtěch NOVOTNÝ (2022). Role of Railway Transport in Green Deal 2050 Challenge – Situation in the Czech Republic. *Promet* [online]. 34(5), 801-812 [cit. 2022-11-02]. ISSN 1848-4069. Dostupné z: doi: 10.7307/ptt.v34i5.4117

LEONARD, Mark, Jean PISANI-FERRY, Jeremy SHAPIRO, Simone TAGLIAPIETRA a Guntram WOLF (2021). The geopolitics of the European Green Deal. *International Organisations Research Journal* [online]. 16(2), 204-235 [cit. 2022-10-15]. ISSN 19967845. Dostupné z: doi: 10.17323/1996-7845-2021-02-10

MARANDO, Federica, Mehdi P. HERIS, Grazia ZULIAN, Angel UDÍAS, Lorenzo MENTASCHI, Nektarios CHRYSOULAKIS, David PARASTATIDIS a Joachim MAES (2022). Urban heat island mitigation by green infrastructure in European Functional Urban Areas. *Sustainable Cities and Society* [online]. 77 [cit. 2022-11-07]. ISSN 22106707. Dostupné z: doi: 10.1016/j.scs.2021.103564

MINCIU, Mihaela, Florin-Aurel BERAR a Razvan Catalin DOBREA (2020). New decision systems in the VUCA world. Management & Marketing. *Challenges for the Knowledge Society* [online]. 15(2), 236-254 [cit. 2023-04-25]. ISSN 2069-8887.

Dostupné z: doi: 10.2478/mmcks-2020-0015

Národní plán obnovy (2022). *Proč bychom měli podporovat cyklo dopravu?* [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.planobnovy.cz/>

OECD (2013). Směrnice OECD pro nadnárodní podniky: Doporučení pro odpovědné chování podniků v globálním kontextu. In: *Mneguardelines.oecd.org* [online]. Prosinec 2013. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://mneguardelines.oecd.org/guidelines/MNEGuidelines%C4%8Ce%C5%A1ti%20na.pdf>

OSIČKA, Jan, Filip ČERNOCH, Veronika ZAPLETALOVÁ a Lukáš LEHOTSKÝ (2021). Too good to be true: Sugarcoating nuclear energy in the Czech national energy strategy. *Energy Research & Social Science* [online]. 72 [cit. 2022-11-07]. ISSN 2214-6296. Dostupné z: doi: 10.1016/j.erss.2020.101865

OSSEWAARDE, Marinus a Roshnee OSSEWAARDE-LOWTOO (2020). The EU's Green Deal: A Third Alternative to Green Growth and Degrowth?. *Sustainability* [online]. 12(23) [cit. 2022-10-14]. ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi: 10.3390/su12239825

PEKSA, Mikuláš (2021). Klimatická politika In: *mikulas-peksa.eu* [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://mikulas-peksa.eu/klimaticka-politika/>

PELSA, Inese a Signe BALINA (2022). Main Priorities for a Green Deal Towards a Climate – Neutral Europe. *European Integration Studies* [online]. 1(16), 41-51 [cit. 2022-10-14]. ISSN 2335-8831. Dostupné z: doi: 10.5755/j01.eis.1.16.31331

PETERSON, D. K. (2002). The Relationship between Unethical Behavior and the Dimensions of the Ethical Climate Questionnaire. *Journal of Business Ethics* [online]. 41(4), 313-326 [cit. 2023-04-25]. ISSN 0167-4544. Dostupné z: doi: 10.1023/A:1021243117958

PIERCE, M. A. a J. W. HENRY (2000). Judgments About Computer Ethics: Do Individual, Co-Worker, And Company Judgments Differ? *Journal Of Business Ethics*, 28(4), 307–322. ISSN 0167-4544.

POPA, Adela Laura, Naiana ȚARCĂ, Simona Aurelia BODOG, Dinu-Vlad SASU a Remus-Dorel ROȘCA (2022). The Notoriety of Bibliometric Analysis in the Field of Marketing. *The Annals of the University of Oradea. Economic Sciences* [online]. 31(volume 31), 247-258 [cit. 2023-04-13]. ISSN 1582-5450. Dostupné z: doi: 10.47535/1991AUOES31(2)024

PROSEKOV, Aleksandr, Artem RADA, E. POPOV, N. CHEVTAeva a W. STRI-

ELKOVSKI (2021). Peculiarities of development the world coal industry in the process of active decarbonization in the world's economy. *SHS Web of Conferences* [online]. 128 [cit. 2022-11-07]. ISSN 2261-2424. Dostupné z: doi: 10.1051/shsconf/202112802001

REČKA, Lukáš, Vojtěch MÁCA a Milan ŠČASNÝ (2023). Green Deal and Carbon Neutrality Assessment of Czechia. *Energies* [online]. 16(5) [cit. 2023-04-19]. ISSN 1996-1073. Dostupné z: doi: 10.3390/en16052152

RIFKIN, Jeremy (2021). *Green Deal: strašák, nebo jedinečná šance?* Přeložila Alžběta POLIŠENSKÁ. Praha: Walden Press. ISBN 978-80-908015-3-0.

RINGEL, Marc, Nils BRUCH a Michèle KNODT (2021). Is clean energy contested? Exploring which issues matter to stakeholders in the European Green Deal. *Energy Research & Social Science* [online]. 77 [cit. 2022-11-07]. ISSN 2214-6296. Dostupné z: doi: 10.1016/j.erss.2021.102083

SIDDI, Marco (2021). A Green Revolution? A Tentative Assessment of the European Green Deal. *International Organisations Research Journal* [online]. 16(3), 85-107 [cit. 2022-10-15]. ISSN 19967845. Dostupné z: doi: 10.17323/1996-7845-2021-03-04

SIKORA, Alicja (2021). European Green Deal – legal and financial challenges of the climate change. *ERA Forum* [online]. 21(4), 681-697 [cit. 2022-10-14]. ISSN 1612-3093. Dostupné z: doi: 10.1007/s12027-020-00637-3

SIMIONESCU, Mihaela, Adam WOJCIECHOWSKI, Arkadiusz TOMCZYK a Marcin RABE (2021). Revised Environmental Kuznets Curve for V4 Countries and Baltic States. *Energies* [online]. 14(11) [cit. 2023-04-18]. ISSN 1996-1073. Dostupné z: doi: 10.3390/en14113302

SIMIONESCU, Mihaela, Wadim STRIELKOWSKI a Beata GAVUROVA (2022). Could quality of governance influence pollution? Evidence from the revised Environmental Kuznets Curve in Central and Eastern European countries. *Energy Reports* [online]. 8, 809-819 [cit. 2023-04-18]. ISSN 2352-4847. Dostupné z: doi: 10.1016/j.egy.2021.12.031

SIMIONESCU, Mihaela (2021). Revised environmental Kuznets Curve in CEE countries. Evidence from panel threshold models for economic sectors. *Environmental Science and Pollution Research* [online]. 28(43), 60881-60899 [cit. 2023-04-18]. ISSN 0944-1344. Dostupné z: doi: 10.1007/s11356-021-14905-3

SKLENÁŘ, Oldřich (2022). Fit for 55: co by měl každý vědět o evropském klimatickém balíčku. In: *Asociace pro mezinárodní otázky. cz* [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/klimatym/fit-for-55-co-by-mel-kazdy-vedet-o-evropskem-klimatickem-balicku/>

SMALL, Henry (1973). Co-citation in the scientific literature: A new measure of the relationship between two documents. *Journal of the American Society for Information Science* [online]. 24(4), 265-269 [cit. 2023-04-13]. ISSN 0002-8231. Dostupné z: doi: 10.1002/asi.4630240406

SMITH, L. C. (1981). Citation analysis, *Library Trends*, [online]. 30(1), pp. 83-106 [cit. 2023-04-13]. ISSN 0024-2594. Dostupné z: <https://hdl.handle.net/2142/7190>

SUPROŇ, Blažej a Irena ĽACKA (2023). Research on the Relationship between CO2 Emissions, Road Transport, Economic Growth and Energy Consumption on the Example of the Visegrad Group Countries. *Energies* [online]. 16(3) [cit. 2023-04-19]. ISSN 1996-1073. Dostupné z: doi: 10.3390/en16031340

Svaz měst a obcí ČR (2022). *Příspěvek Svazu měst a obcí ČR v rámci Konference o budoucnosti Evropy*, [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.smocr.cz/>

ŠIMBEROVÁ, Iveta, Antonín KORAUŠ, David SCHÜLLER, Lenka SMOLÍKOVÁ, Jarmila STRAKOVÁ a Jan VÁCHAL (2022). Threats and Opportunities in Digital Transformation in SMEs from the Perspective of Sustainability: A Case Study in the Czech Republic. *Sustainability* [online], 14(6) [cit. 2023-04-19]. ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi: 10.3390/su14063628

ŠKRDLÍKOVÁ, Marie (2020). European Green Deal – odkud poputují peníze a co nás čeká do budoucna? In: *Zajímej. se* [online]. [cit. 2022-10-14]. <https://zajimej.se/european-green-deal-odkud-poputuji-penize-a-co-nas-ceka-do-budoucna/>

TSAKALIDIS, Anastasios, Mitchell VAN BALEN, Konstantinos GKOUMAS a Ferenc PEKAR (2020). Catalyzing Sustainable Transport Innovation through Policy Support and Monitoring: The Case of TRIMIS and the European Green Deal. *Sustainability* [online]. 12(8) [cit. 2022-10-19]. ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi: 10.3390/su12083171

UNGC, O. (2006). Globálním kompaktu: Deset principů In: *UN Global Compact Office, New York* [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>

VALENTINE, Sean a Gary FLEISCHMAN (2002). *Journal of Business Ethics*

[online]. 40(4), 301-312 [cit. 2023-04-25]. ISSN 01674544. Dostupné z: doi: 10.1023/A:1020827411937

VAVREK, Roman a Jiří BEČICA (2020). Population size and transport company efficiency – Evidence from Czech Republic. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives* [online], 6 [cit. 2022-11-02]. ISSN 25901982. Dostupné z: doi: 10.1016/j.trip.2020. 100145

VINCENT, Lukáš (2021). Evropský Green Deal: Jaké jsou jeho příležitosti i rizika? In: *Newstream. cz* [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.newstream.cz/money/evropsky-green-deal-prilezitosti-i-rizika>

VINCK, Nadia (2022). The Fit for 55 Package and the European Climate Ambitions An Assessment of Their Impacts on the European Metallurgical Silicon Industry. *SSRN Electronic Journal* [online]. [cit. 2022-10-14]. ISSN 1556-5068. Dostupné z: doi: 10.2139/ssrn.4116368

VOJÁČEK, Lukáš (2022). Jak proměnit krizi v úspěch, šance první: Green Deal žije a urychlí přechod na zelenou In: *E15. cz* [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/tema/jak-promenit-krizi-v-uspech/jak-promenit-krizi-v-uspech-sance-prvni-green-deal-zije-a-urychli-prechod-na-zelenou-1390790>

WHITE, Howard D. a Belder C. GRIFFITH (1981). Author cocitation: A literature measure of intellectual structure. *Journal of the American Society for Information Science* [online]. 32(3), 163-171 [cit. 2023-04-13]. ISSN 00028231. Dostupné z: doi: 10.1002/asi.4630320302

ZACHOVÁ, Aneta (2021). Evropa se vydává z krize po zelené cestě. Tuzemsko táhne s sebou In: *Euractiv. cz* [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/klima-a-zivotni-prostredi/news/evropa-se-vydava-z-krize-po-zelene-ceste-tuzemsko-tahne-s-sebou/>

ZÁPOTOCKÁ, Veronika a František OCHRANA (2022). Political-Administrative Relations and Their Typology in Contemporary Scientific Discourse. *Socio-Economic and Humanities Studies*, Vol. 16, No. 2, pp. 5-29, ISSN 1804-6797

Ing. Radka Šperková, Ph.D.

AMBIS vysoká škola, a.s., Katedra ekonomie a managementu

Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8, Česká republika

Email: radka.sperkova@ambis.cz

Ing. Renata Skýpalová, Ph.D.

AMBIS vysoká škola, a.s., Katedra ekonomie a managementu

Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8, Česká republika

Email: renata.skypalova@ambis.cz

doc. Ing. Milan Jan Půček, MBA, Ph.D.

AMBIS vysoká škola, a.s., Katedra ekonomie a managementu

Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8, Česká republika

Email: milan.pucek@ambis.cz

RECENZE/REVIEWS

SLOVENSKÝ MEDIÁLNY PRIEMYSEL SLOVAK MEDIA INDUSTRY

Bianka Francistyová

VIŠŇOVSKÝ, J., J. MINÁRIKOVÁ a M. KAPEC (2022). Slovenský mediálny priemysel. Praha: Wolter Kluwers. ISBN 978-80-7676-596-2.

Publikácia *Slovenský mediálny priemysel* vyšla v decembri 2022 s cieľom ozrejmiť verejnosti podmienky a kontext spoločnosti, v ktorých sa slovenské médiá nachádzajú a vyvíjajú. Autormi recenzovanej publikácie sú doc. PhDr. Ján Višňovský, PhD., Mgr. Juliána Mináriková, PhD. a Mgr. Miroslav Kapec, PhD., ktorí pôsobia na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Doc. PhDr. Ján Višňovský, PhD. je členom Slovenského syndikátu novinárov, Medzinárodnej federácie novinárov a ďalších medzinárodných a národných organizácií, pričom sa, okrem iného, vo svojom vedecko-výskumnom zameraní venuje teórii a dejinám novinárstva či aktuálnym otázkam žurnalistickej teórie a praxe v rámci informačno-komunikačných technológií. Mgr. Juliána Mináriková, PhD. je prodekanou pre výchovno-vzdelávaciu oblasť na fakulte. Orientuje sa na tradičné elektronické médiá, mediálny priemysel, vysielaciu štruktúru v rozhlasе a televízií a spoločenskej zodpovednosti médií. Mgr. Miroslav Kapec, PhD. sa venuje viacerým oblastiam ako sú napríklad rozhlas, rozhlasová žurnalistika, sociálne médiá a mainstreamové vs. alternatívne médiá. Okrem iného už niekoľko rokov vedie Rádio Aetter, ktoré sa vypracovalo zo študentského rádia do súkromného rádia komerčnej povahy. V rámci svojho zamerania sa teda zaoberajú rozličnými mediálnymi sférami, čo im zároveň dopomohlo uchopiť problematiku komplexne, a tým priblížiť čitateľovi ako tlačенú oblasť, tak aj oblasť elektronických médií (televízia, rozhlas) či online prostredie – internet. Nakoľko sa autori venujú danej oblasti skúmania, text zodpovedá vysokej kvalite

a približuje čitateľom, okrem iného, aj súčasné podmienky jednotlivých médií v rámci slovenského mediálneho priemyslu, ale tiež vlastnícke vzťahy a kontexty bytia médií na Slovensku. Publikácia však neprináša komplexnú analýzu jednotlivých médií v rámci systému¹, ale skôr kontextuálne poukazuje na skutočnosti, ktoré sú neoddeliteľné od ich bytia v rámci uchopenia jednotlivých spomínaných médií v mediálnych a komunikačných štúdiách.

Publikácia sa tematicky rozdeľuje do troch, resp. štyroch častí. Publikácia má 135 strán, na ktorých čitatelia chronologicky prechádzajú od najstaršieho médiá – tlače, cez elektronické médiá, až po internet, pričom knihu ukončuje záver. Okrem samotných väčších celkov je publikácia rozdelená aj do menších častí, aby čitateľ získal prehľad nie len v širšej problematike slovenského mediálneho priemyslu, ale tiež v externých javoch, ktoré na médiá vplyvajú a o trhu, na ktorom sa jednotliví hráči pohybujú. Východiská autorov vyšli poznačené vplyvom pandémie, čo autori aj spomínajú, keďže, ako sami tvrdia, koronavírus zasiahol médiá – nie len obsahovo, ale tiež rámci spravodajstva či aj zo samotnej ekonomickej stránky fungovania jednotlivých sektorov.² Preto tiež kontextuálne vnímajú tento nečakaný, no veľmi rázny dopad na jednotlivé médiá.

V prvej kapitole sa autori venujú periodickej tlači a prinášajú nové informácie, ktoré sa týkajú zmeny Zákona o publikáciách a vydaním aktualizovaného Zákona o mediálnych službách z 2022. Nový zákon o publikáciách reflektuje súčasné uchopenie vývoja tlače na Slovensku, konzervovania výtlačkov či register a s ním spojené náležitosti. V prípade zákona o mediálnych službách sa autori venovali skôr sponzorovaniu či napr. popisu spôsobov šírenia informácií. Autori predkladajú, že zmena zákona bola dlho očakávaná. V prvej kapitole sú čitateľom predstavené zmeny, ktoré v zákone nastali, ale tiež novo-vymedzená terminológia, s ktorou zákon pracuje. Okrem iného sa čitateľ dozvie o vydavateľoch periodickej tlače či prevádzkovateľoch webových portálov. Autori tiež predstavujú nový termín v legislatívnej úprave, ktorý sa uzákonil práve prijatím zákona o publikáciách, komunitné periodikum. Text ďalej poskytuje pohľady žurnalistov na prijatý zákon, ktorí voči nemu majú výhrady, ako napr. to, že slúži politickým osobám a nechráni tak prácu žurnalistov. Autori predkladajú chronologický

¹ S. 8 recenzovanej knihy.

² S. 6 recenzovanej knihy.

prehľad zákonov a súvislostí, ktoré sa týkali periodickej tlače od vzniku Slovenskej republiky, čo v značnej miere súvisí aj s vlastníckymi vzťahmi v rámci médií, ich koncentráciou, ale tiež aj s vplyvom pandémie, keďže tá ovplyvnila inzertovanie v tlači, teda existenciu periodík, ktoré vo väčšine prípadov žijú z príjmov z reklamy. Časť venujúca sa tlačovému trhu tiež poukázala na najčítanejšie denníky a skupiny ich vlastníkov. Slovenskí občania, ktorí priam nevyhľadávajú tieto informácie, nevedia, komu patria časopisy či noviny, ktoré čítajú. Problémom zostáva tiež skutočnosť, že hoci sa mnohí možno snažia dozvedieť o vlastníckych vzťahoch, takéto informácie sú častokrát náročné na dohľadanie alebo v mnohých prípadoch nedostupné. Publikácia však predkladá súčasný stav a rozloženie vlastníckych vzťahov v rámci vydavateľov periodickej tlače na Slovensku, čím sa zdôrazňuje jej aktuálnosť a potreba v rámci mediálnych a komunikačných štúdií. Je však nutné pripomenúť, že tieto vlastnícke vzťahy sú rýchlo sa meniace, a preto sa môžu kedykoľvek zmeniť bez toho, aby o tom ktokoľvek vedel, preto publikácia slúži ako poukazovateľ na súčasnú situáciu v rámci slovenských médií. Autori približujú špecificky *News and Media Holding*, *Petit Press*, *MAFRA Slovakia*, *FPD Media*, *OUR Media* a *N Press*, teda skupiny, ktoré v súčasnosti dominujú v rámci trhu s periodickými publikáciami.

Druhá kapitola sa venuje rozhlasovým a televíznym vysielateľom, pričom v úvode je jasne stanovené, že autori sa budú predovšetkým venovať nielen charakteru a špecifikám mediálneho systému, ale tiež aj mediálneho priemyslu na Slovensku.³ Autori spomínajú dôležitosť a východiská štyroch teórií tlače, zdôrazňujú silu mediálneho systému podľa M. DeFleur a S. Ball-Rokeachovej, poukazujú na ekonomické princípy mediálnych štruktúr podľa D. McQuaila či spomínajú charakteristiku a rozdelenie mediálnych systémov podľa D. Hallina a P. Manciniho. Keďže teoretické východiská tvarujú a predkladajú návod ako uchopiť mediálne systémy, text sa tiež zameriava na mediálny systém, ktorý je v súčasnosti reflektovaný na Slovensku, kde je vysielanie elektronických médií (televízie a rozhlasu) kategorizované podľa povahy média (verejnoprávne a súkromné). Autori venujú značnú pozornosť aj genéze termínu verejnoprávne médiá a ich súčasnému charakteru, štruktúre, financovaniu, zásadám, programovej službe a pod. Nakoľko sa spomínané elektronické médiá musia riadiť právnymi náležitosťami, vyplývajú

³ S. 44 recenzovanej knihy.

im z toho isté práva aj povinnosti, autori preto jasne vymedzujú súčasné legislatívne uchopenie ako súkromných, tak aj verejnoprávných vysielateľov. Čitateľovi predstavujú chronologický vývoj legislatívy od vzniku Slovenskej republiky, resp. od doby, keď prichádza zákon, ktorý ukotvuje duálny systém v 1991. Nakoľko sú médiá závislé od finančnej podpory štátu, resp. od príjmov z reklamy, je prínosné, že text sa venuje aj tejto sfére, ale zároveň autori predstavujú aj uchopenie elektronických médií v rámci novoprijatého zákona o mediálnych službách, ich poslanie a ciele. Okrem iného spomínajú aj jednotlivé termíny spojené s televíznym vysielaním a jeho vývojom: internetová online televízia, web televízia, pay per view, video on demand (video na požiadanie) a jednotlivým typom tejto služby (TVOD, SVOD a iné). Text reflektuje aj vývoj rozhlasového vysielania a pojmy digital audio broadcasting alebo streaming. Keďže ide o médiá, kde sa neustále prekračuje hranica koncentrácie médií, autori predkladajú problematiku štruktúry vlastníckych vzťahov a ich regulácie. Rovnako ako v časti venovanej printu sa autori zaoberajú súčasnou reflexiou usporiadania mediálneho trhu na Slovensku. Okrem najaktuálnejších štatistík o sledovaní alebo počúvaní jednotlivých médií, publikácia ponúka tiež analýzu vlastníckych vzťahov u televíznych: *Markíza Slovakia s. r. o., JOJ Group, Blueberg Media, a. s.*, a rozhlasových vysielateľov: *Bauer Media Slovakia, Rádio Group, a. s.*, či *Rozhlas a televízia Slovenska*⁴, ktorá pokrýva ako rozhlasovú, tak aj televíznu oblasť. Autori tiež syntetizujú poznatky a predkladajú chronologický náhľad na dôležité míľniky v tejto oblasti.

Tretia kapitola predkladá pohľad na online prostredie, pričom, podľa autorov, internetový priemysel modifikoval všetky doteraz existujúce mediálne priemysly, čiže hovoríme o oblastiach od onlinovej žurnalistiky cez onlinové televízie až po podcasty.⁵ Autori poskytujú teminologický prehľad internetového priemyslu, vplyv internetu na mediálnych priemysel a prvky, ktoré k tomu prispeli. Autori predkladajú historickú genézu od Webu 1.0 až po súčasnosť vo svete, ale tiež aj na Slovensku. Je nutné spomenúť, že autori berú do úvahy aj fakt, že internet prichádza na Slovensko počas socio-politicko-kultúrnych zmien, ktoré ovplyvnili jeho prijatie a využívanie. Slovenský mediálnych priemysel sa rýchlo chytil vlny

⁴ S. 75-80 recenzovanej knihy.

⁵ S. 85 recenzovanej knihy.

nového komunikačného média, čomu zodpovedali aj využívané či tvorené prvé slovenské internetom poskytované služby. Autori tiež poukazujú na pomer využívania rôznych internetových vyhľadávačov celosvetovo a na Slovensku, ktoré čitateľa utvrdzujú, že hoci je v oboch prípadoch najdominantnejším vyhľadávačom Google, ostatné slovenské preferencie sa od tých zahraničných líšia. Zároveň je nutné pochváliť precíznosť autorov reflektovať, že v súčasnej dobe sú v online priestore veľký hráči, ktorí v značnej miere ovplyvňujú súčasný mediálny priemysel, nakoľko neposkytujú len internetom šírené služby, ale tiež sa podieľajú na tvorbe operačných systémov, ktoré používateľ musí použiť, aby sa mohol k jednotlivým obsahom na internete dostať. S tým sú spojené aj sociálne médiá, ktoré autori bližšie popisujú v rámci kontextov slovenského prostredia a približujú čitateľom termíny ako blog, sociálne siete, kategorizáciu influencerov či prehľad kľúčových platformiem: *Facebook*, *Instagram* a *YouTube*. Autori nezabúdajú reflektovať ani súčasný problém onlinového prostredia – dezinformačné onlinové weby, ktoré vyčerpávajúco popisujú a definujú. Spomínajú tiež, že ich popularita vychádza práve zo straty dôvery v mainstreamové médiá⁶, a bližšie popisujú problematický online portál *hlavnespravy.sk*, ako príklad typického dezinformačného webu a jeho vlastníckych vzťahov.

Štvrtou kapitolou je záver, v ktorom autori zhrňajú doposiaľ spomenuté východiská, a teda čomu sa jednotlivé kapitoly venujú a dopĺňajú tiež pre akú cieľovú skupinu je publikácia určená.

Jednotlivé spomínané časti na seba do istej miery nadväzujú, nakoľko sa všetky držia jednotlivých médií v rámci témy problematiky. Tie v skutku komplexne dopĺňajú informácie o súčasnom stave, vlastníckych vzťahoch, genéze či legislatívnej úprave jednotlivých médií. Problémom, s ktorým sa však potýkame, je kohéznosť textu, ktorá je v tretej kapitole narušená, keďže je v nej poukázanie na vlastnícke vzťahy prítomné minimálne. Na druhej strane je dôležité spomenúť, že v súčasnosti je náročné dohľadať dané informácie v prípade, ak to samotné médiá nechcú, a preto považujeme danú kapitolu aj publikáciu za dobre spracovanú. Čitateľa by mohol zaujať jasne, precízne a vecne spracovaný prehľad zmien v novo-prijatých zákonoch: *Zákon č. 256/2022 o vydavateľoch publikácií a o registri v oblasti médií a audiovízie a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o publi-*

⁶ S. 108 recenzovanej knihy.

káciách) a Zákon č. 264/2022 o mediálnych službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o mediálnych službách). Okrem iného však autori tiež ponúkajú pohľad na súčasnú dezinformačnú scénu na Slovensku, ktorú si môžu čitatelia porovnať s inými krajinami.

Publikácia bola vydaná v elektronickej podobe vydavateľstvom *Wolters Kluwer ČR*. Nakoľko autori pôsobia na pôde Fakulty masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, publikácia je prístupná na webovej stránke univerzity. Okrem iného bola publikácia zaslaná do elektronických archívov slovenských knižníc a akademických pracovísk, ktoré sa zaoberajú masmediálnou a marketingovou komunikáciou. Kniha je tiež voľne dostupná pre študentov a širšiu verejnosť na *Academia.edu*⁷ a iných digitálnych platformách.

Bibliografia v knihe zodpovedá štandardu kvality, na ktoré dbajú vedecké a odborné komisie v rámci publikovania. Autori prostredníctvom výberu teoretických východísk a nosných autorov potvrdzujú prehľad v problematike, ktorej sa venujú.

Mediálny priemysel je jedným z rýchlo sa meniacich odvetví. Slovenský mediálny priemysel pôsobí ako zrkadlo spoločenských, politických či kultúrnych zmien na Slovensku, a preto ak nevieme identifikovať zmenu, nevieme určiť, aké výsledky prinesie a ako ich môžeme chápať v kontexte komunikačných a mediálnych štúdií. Z tohto dôvodu je potrebné nevsímať si len samotné komunikované obsahy, ktoré sa k recipientom dostávajú, ale tiež uvedomiť si, čo stojí na pozadí, teda pred tým, ako sa k nám nejaký obsah dostane. Externé faktory vždy vplývajú a naďalej vplývajú na chod médií, avšak záleží na nás, či im budeme rozumieť bez výhrad, alebo ich budeme chápať v kontextoch. Práve takáto publikácia umožňuje čitateľom vystúpiť z role pasívneho prijímateľa obsahov a uvedomiť si, že obsahy, ktoré prijíma, sú vytvárané na základe túžby generovať nejaký zisk. Poznatky spomenuté v publikácii však nevyčerpávajú spomínanú problematiku v plnom rozsahu, hoci sa o to pokúšajú, naopak prinášajú čo najpodrobnejšie informácie, ktoré sa týkajú súčasných komunikačných trendov. Publikácia je z tohto dôvodu určená predovšetkým expertom v oblasti masmediálnych a komunikačných štúdií, odborníkom v rámci printu, rozhlasového či televízneho vysielania a v onlinových médiách. Niektoré časti publikácie však môžu zaujať aj širšiu odbornú verejnosť, ako napr. mediálnych teoretikov, mediálnych ekonómov, teo-

⁷ https://www.academia.edu/98147239/Slovensk%C3%BD_medi%C3%A1lny_priemysel

retikov filmu, televízie alebo počítačových hier, či iné špecifické skupiny mediálnych profesionálov.

OZNÁMENÍ

Poznámka redakcie: Článok neprošiel redakčnú ani jazykovou úpravou.

Mgr. Bianka Francistyová

Fakulte masmediálnej komunikácie,
Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave,
Nám. J. Herdu 2, 917 01, Trnava
Email: Francistyova1@ucm.sk



Socioekonomické a humanitní studie jsou odborný recenzovaný časopis, jehož posláním je na vysoké odborné úrovni prezentovat výsledky vědecko-výzkumné práce autorů z oblasti socioekonomických a humanitních věd. Časopis je na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice a je zařazen do mezinárodních databází ERIH PLUS, EBSCO a ICI Journals Master List database.

Články publikované v *Socioekonomických a humanitních studiích* mají charakter původních statí, diskusních příspěvků nebo recenzí odrážejících aktuální stav bádání v oblasti sociálních, ekonomických a humanitních věd. Předpokládá se, že příspěvek nabízený k uveřejnění nebyl dosud nabídnut jinému vydavateli.

Obsah rukopisů posuzují anonymně minimálně dva nezávislí recenzenti a projednává redakční rada časopisu. O výsledku recenzního řízení uvědomí redakce autora písemně. Na uveřejnění článku neexistuje právní nárok.

Podrobné pokyny najdete na webové stránce: www.sehs.cz.

Socio-Economic and Humanities Studies is a scientific journal. Its mission is to present the results of scientific research work and activities of authors in the field of socio-economic sciences and humanities. The journal is listed on the List of Peer-Reviewed Non-Impacted Periodicals issued in the Czech Republic and included in international databases ERIH PLUS (The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences), EBSCO and ICI Journals Master List database.

Manuscripts published in this journal have the character of articles, discussion papers and reviews, reflecting the current state of research in social sciences and humanities. It is assumed that any article offered for publication has not been offered for publication to any other publisher.

The content of each manuscript is assessed anonymously by at least two independent reviewers and discussed by the editorial board of the journal. The editor informs the author about the outcome of the review process. No legal obligation exists to publish any submitted paper.

Detailed information can be found at: www.sehs.cz.